

સચિવ ગુજરાતી વાર્તા સંપાદક

નવમું અને દસમું પૃષ્ઠ.

નવમું અને દસમું પૃષ્ઠ.

ગ્રંથસત્ર વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય
રા.વ.પાઠ
ગુજરાતી લેખીરાશિ-સંગ્રહ
૬૩૪૮
૪-૧૩

ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કાળિગ્રાહિટ વિભાગ]

અનુક્ર.સાંક ૬૩૪૨-

ગ્રાંક

પુસ્તકનું નામ ૩૯૫૨૧૨

વિષય

૬૩૪૮-

સંસાર મંજરી

અથવા

પ્રભા અને પ્રતિભા.

પ્રકરણ ૧ લું.

ઉપક્રમણિકા.

(અનુક્રમણિકા)

શ્રી અંનં શારદા સાથે પ્રાયઃ ક્યાં વસતાં નથી;
 વસે જ્યાં લક્ષ્મી આનન્દે, રીસાશે ત્યાં સરસ્વતી.
 અંનં દારિદ્ર્યનં રોતા ભારતી-પ્રિય પંડિત;
 દેવે દુન્ન-કૃપા થાતા મળે સુખ અખંડિત.

યંપુર નચકના એક ગામમાં કિશોરીલાલ નામનો
 એક સ્મૃત્કથક રહેતો હતો, જેને બે પુત્રો હતા.
 મોટા પુત્રનું નામ શાન્તિલાલ, અને નાનાનું નામ
 શાન્તિલાલ.

શાન્તિલાલે જ્યારે દશ વર્ષનો થયો, ત્યારે તેમના પિતાનો
 દેહાન્ત થઈ ગયો. આથી તે માતાને વિશેષ લાડકો થઈ

પડ્યો. સ્વર્ગી નાનાં છોકરાં પર સ્વાભાવિક રીતે માતાનું હેતુ વધારે હોય છે. તેમાં પણ વળી જો તે આપ વગરનું હોય, તો તે આળસ પર માનો સ્નેહ તેથીજ વધારે વધે છે. ક્રાન્તિલાલ ઉમરમાં શાન્તિલાલથી સાત આઠ વરસે મોટો હતો, અને તેથી તે જ્યારે શાળામાં ભણતો હતો, તે વખતે શાન્તિલાલનો સમય નાચવા કુદવામાંજ વ્યતીત થતો હતો.

ક્રાન્તિલાલ પોતાના નાના ભાઈ કરતાં જેમ ઉમરમાં મોટો હતો, તેમ શુદ્ધિમાં પણ મોટો હતો. તેણે સોળ સત્તર વરસની ઉમરમાંજ સફળતા શિક્ષણ પૂરું કરી તેજ ગામના જમીનદારના ત્યાં દસ રૂપિયાના માસિક પગારની નોકરી સ્વીકારી લીધી. જમીનદારી નોકરીમાં પગાર તો ઘણું ભાગે નામનોજ હોય છે. એવા ઘણાંજે આણસ આપણને જણાશે કે તેઓ કાંઈ પણ મુકરર પગારની નોકરી ન મળતાં જમીનદારને ત્યાંની નોકરી સહર્ષ સ્વીકારી લે છે, કારણ આવી નોકરીઓમાં પગાર ઉપરાંત બીજી આમદાની સારી હોય છે; અને તેથી પગાર મળે કે ન મળે, તેની પણ કંઈ પરવાલ તેમને હોતી નથી. સારાંશ એ કે આવી નોકરી મળી આવતાં ક્રાન્તિલાલની આર્થિક સ્થિતિ ધીરે ધીરે સારી થતી ચાલી.

ક્રાન્તિલાલ જ્યારે નોકરી કરી એ પૈસા કમાતો થયો, ત્યારે શાન્તિલાલની શાળામાં જવાની શરૂઆત થઈ. પ્રેમની ગતિ અતિ વિચિત્ર છે. તે અવિચલિત અવસ્થામાં કદીજે રહી શકતી નથી. જો કાંઈ નમારી તરફ પ્રેમ ખતાવશે, તો તમે તેની તરફ પ્રેમ ખતાવશો, અર્થાત્ તેની અવગણના કરશો. અન્ય વિષયોમાં ભલે ઘણા પ્રતીકાર

હશે, પરંતુ પ્રેમની આખતમાં આ જેજ પ્રતિક્રિયાઓ છે. આ જેની વચ્ચે ત્રીજા કોઇ પણ પ્રતિક્રિયાનો સમાવેશ થઈ શકતો નથી. શાન્તિલાલ કોંઇને ચ્હાય કિંવા ન ચ્હાય તો ભલે, પરંતુ એને સર્વ ચ્હાતાં હતાં. વિશેષ કરીને તે પોતાની માતાને અતિશય લાડકા હતા. મા એના પર નિસ્સીમ સ્નેહ રાખતી. સરસ્વતી દેવીની કૃપા એના પર ન હતી, એવું તો આપણે કહી શકીશું નહિ. કારણ એનો શાંત સ્વભાવ, બુદ્ધિ અને સંસ્કાર સહુ સારા હતા. ઘણે ભાગે સર્વ લોકોની એવી ધારણા હતી કે “શાન્તિ એક લાયક છોકરો છે. ભણવામાં અત્યારે એનું ચિત્ત ચોંટતું નથી, તો પણ તે મોડો વહેલો પણ સારી રીતે વાંચતાં લખતાં શીખી શકશે” શાન્તિલાલ પોતાની માતાનો પ્રેમ તો માતૃ ભક્તિ દ્વારા વધુ ને વધુ મેળવતો હતો, પરંતુ સરસ્વતી માતાનો એના પર જે યત્કિંચિત્ પણ પ્રેમ હતો, તેની તે અવગણના કરતો વડીલોના વારંવાર સમજાવવા છતાં તે વિદ્યાભ્યાસથી ચિત્ત ચોરવા લાગ્યો. શિક્ષક શાન્તિલાલને શીખવવાને માટે નેટલી શિક્ષા કરે, તેટલીજ વિદ્યાભ્યાસને ઠોકર મારી તે નાચવા દૂદવામાં પોતાનો સમય વ્યતીત કરવા લાગ્યો.

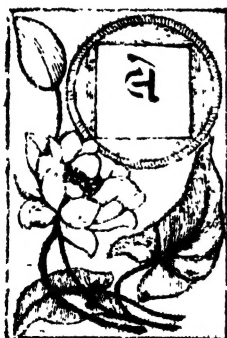
કુલીનનો પુત્ર અપંગ કે મૂર્ખ હોય તો ભલે, પરંતુ ઘણે ભાગે તે કુંવારો રહેતો નથી. તેજ પ્રમાણે આપણા સરસ્વતી દેવીની કૃપાથી વચ્ચિત શાન્તિલાલ પણ પંદર સોળ વરસની ઉંમરમાંજ વિવાહિત થઈ ચૂક્યા હતા. લગ્ન થતાં વહુ પણ ઘરમાં આવી. વિદ્યાર્થી શાન્તિલાલને હંમેશાં ગૃહસ્થ ધર્મમાં પ્રવૃત્ત થતા, જેઠ સરસ્વતીએ પોતાની જે યત્કિંચિત્ પ્રીતિ હતી, તે પણ પાછી ખેંચી લીધી.

શાન્તિલાલના લગ્ન થયાં પછી પાંચ વરસે એની મા પણ મૃત્યુ પામી. આ પાંચ વર્ષ દરમિયાન કાન્તિલાલને એક પુત્ર અને એક પુત્રી તથા શાન્તિલાલને એક પુત્ર થયો હતો. અત્યાર સુધી એમની સન્તાનોત્પત્તિ સિવાય અત્ર ઉદ્દેશ્ય કરવા યોગ્ય ગીઞ કામ થયેલું ઉપસ્થિત થઈ નથી, અને તેથી આ પ્રકરણને અમે અંત અમાપ્ત કરીએ છીએ.

(ઉપગતિ)

સંસારને સ્વર્ગ સમો દૌંપાવે,
કે નર્કના ધોર દુઃખે ડૂબાવે;
સામર્થ્ય આ સર્વ સ્ત્રીઓ ધરાવે,
જે વિશ્વ પાસે અચળા ભણાવે.

જક લોકાના મનની વાત બનાવી શકે છે, અને
કૃત્તિ થતાં તે ન્યાં કૃત્તિ ત્યાં પ્રવેશ કરી શકે છે.
“ ન્યાં ન બનય રગિ, ત્યાં બનય કવિ ”. જે
આ પ્રમાણે ન હોત, તો સુન્દરગિરિના શૃંગપર
વિચરતા શિલાનટપર બેસી વિચાર કરતા સરસ્વતી-
ચન્દ્રના વિચાર-તરંગો સ્વ. જોવર્ધનરામ ત્રિપાઠી
શી રીતે જાણત ! શત્રુની જીત થતાં સતીત્વને માટે
સતત પ્રયત્ન કરતી કૈાગારાણીની વિચાર-લહરીઓ આપણા આદ્ય
નવલકથાકાર સ્વ. નન્દશંકરને ક્યાંથી માલમ હોત ! આપણા સ્વર્ગવાસી
અત્મનિષ્ઠ મણિલાલ પરલોકની લકીકતથી શી રીતે જાણીતા થાત ! આ
પરલોકના વૃત્તાંતથી પાંચ અતિ દુર્ગમ મુસલમાન પાદશાહોના અંતઃપુરમાં
જઈ જ્યાંની વાતચિત્તોનાં રીપોર્ટ આપણા ઐતિહાસિક નવલકથાકારો

શી રીતે ભાવી શકત! આ શક્તિ કરતાં પણ લેખકોમાં એક બીજા અલૌકિક શક્તિ જોવામાં આવે છે, જે શક્તિથી તેઓ જો ધ્રુવે તો ગમે તેવા અસંભવિતને પણ સંભવિત કરી શકે છે. જો એઓમાં આવી અસાધારણ શક્તિ ન હોત, તો કેટલાએ અન્યકાર બિચારા વિના વાંકે માર્યા ગયા હોત! આપણા ભારતના ઝારવશાળી ગ્રંથ હિતોપદેશના કર્તા વિષ્ણુશર્મા તો કેવળ નિરૂત્તર બન્યા હોત! કિન્તુ તેઓમાં પેલી અસાધારણ શક્તિ મૂર્ત હતી, જેનાથી તેઓએ લઘુપતનક નામના કાગળના મુખથી ન્યાય શાસ્ત્રનો વિચાર કરાવ્યો છે, અને ચિત્રગ્રીવ પાસે કૃત્તરોને નીતિનો ઉપદેશ અપાવ્યો છે. આ શક્તિના પ્રભાવથી જ આપણા લેખકોમાંના એકે રંભા પાસે તેના પંદરી પંદરસો વરસે થનારી મીરાંની આગાહીવર્તી છે, * જ્યારે એકે નારામતીને સીતાનો ધડો લેવા સૂચના કરી છે. આ સર્વ કહેવાનું તાત્પર્ય એ છે કે આ પુસ્તકમાં અમે જે જે વિષયોનું વર્ણન કરીશું તે આપ સર્વના ચર્મચક્ષુ તથા કર્ણથી અગોચર હોવા છતાં પણ અમૂલક નથી. લેખકોથી તમો સર્વ કરતાં હજારોગણું વધારે જોવાય સંભળાય છે. આથી અમારી નમ્ર વિનંતિ કે પાઠક- પાઠિકા ગણ! તમો સર્વ અમારી કહેલી વાતોનો કદીપણ અવિશ્વાસ કરશો મા.

આ પ્રકરણ વાંચતાં પહેલાં વાંચકોને એટલું જાણી લેવું જરૂરનું છે, કે કાન્તિલાલ અને શાન્તિલાલને મા વગરના થયાને હાલ ચાર પાંચ વરસ થઈ ગયાં છે, અને તેમના બાક-બચ્ચાં પણ હમણા પાંચ-સાત વર્ષનાં થઈ ચૂક્યાં છે. કે જેઓ આ સમયે ત્યાં ત્યાં દોડતા ફરે છે, જાતજાતની મન માની રમતો રમે છે, દાસ-દાસીઓ સાથે હાલ કરી

* વિક્રમ ચરિત્ર નામના નાટકમાં.

અગરે જય છે, અને કદાચ પાડોસીના છોકરાં સાથે લગાઈ ટંટો પાણુ મચાવે છે.

કાન્તિલાલ અને શાન્તિલાલની મા જ્યાં સુધી જીવતી હતી, ત્યાં સુધી જાને ભાઈઓમાં સારો સંપ હતો. નાના ભાઈને મોટા ભાઈ પર કોઈ પણ પ્રકારનો દોષ ન હતો, તેમજ મોટા ભાઈ પણ નાનાની સાથે કંઈ પણ કડોર વ્યવહાર ચલાવતો ન હતો. કિન્તુ એમની માતા સ્વર્ગવાસી થતાંજ કાન્તિલાલની સ્ત્રીએ પોતાના પતિનું સારી રીતે સમજાવી દીધું હતું કે “ધણા દિવસ સુધી સાથે રહેવાથી આપણને અનેક પ્રકારની હાનિઓ છે. એક આદમીની કમાઈ ઉપર આટલાં બધાં માણુસોનો નિર્વાહ થવો કઠિન છે. જે સગવડો જૂદાં રહેવામાં છે, તે સાથે મળી રહેવામાં જરાએ સચવાશે નહિ.” આ પ્રમાણે સદ-ધર્મિણી તરફથી વારંવાર કહેવામાં આવ્યાં છતાં પણ કાન્તિલાલને પોતાના ભાઈની સાથે એકાએક કોઈ પણ પ્રકારનો અસંભાવ પ્રકાશ કરવું ઉચિત જણાયું નહિ. કંઈ પણ થાય તો એ શું? જાને સહોદર ભાઈઓજ છઠ્ઠાએ ને! જાને એકજ માના ગર્ભથી ઉત્પન્ન થયા છીએ, એકજ માના દૂધથી પાલન થયું છે, અને એકજ માની એકમાં લાડ લાડી મોટા થયા છીએ. હજારો તકરાર થતાં એ ભાઈ, ભાઈના પ્રતિ એકઃમ રહેલશ્ય થતો નથી. કિન્તુ એ જાનેની સ્ત્રીઓમાં આ પ્રમાણે એક રક્તપિંડનો કોઈ પણ સંબંધ ન હતો. અને તેથી માહોમાંહે એ જાનેમાં ફરચિત ફરચિત અણુજનાવનો અગ્નિ ચમકવા લાગ્યો. અને કલહવિવાદ થતાં થતાં જાનેના મનમાં વૈમનસ્યનું બીજ અંકુરિત થઈ ગયું. પરંતુ એ સંબંધે કોઈ પોતાના પતિની સલાનુમતિ તથા

આશ્રય વચન મેળવી શકતી નહિ, અને તેથીજ બંનેના અંતરનો ઉમંગોડો પાર પડી જુદા થઈ રહેવાનો શુભ દ્વાવો લઘ શકતો ન હતો.

આ વખતે એક દિવસે બપોર પછી એક પંજાબી જનનની ખાવાની તથા અનેક આવશ્યક ચીજો લઈ મહોદ્વામાં વેચવા આવ્યો. એને જોઈ મહોદ્વામાં જેટલાં નાનાં મોટાં છોકરાં હતાં, અને જેટલી વાડુ દીકરીઓ હતી, તે સર્વ એકે એકે કરી ને દુકાન આગળ એકઠાં થવા લાગ્યાં. જેની પાસે પૈસા હાજર હતા, તે પોતાને મનગમતી ચીજો ખરીદવા લાગી. જેની પાસે પૈસા ન હતા, તે ગમતી ચીજોની કીંમત ટરાવી પૈસા લેવા ઘેર ગઈ. જે છોકરાંને માથે ખાવાનું ખરીદ કરી આપ્યું, તે આનંદથી ઉભરાઈ જતા હતાં. જેને ખાવાનું ન મળ્યું, તે રડવા લાગ્યાં. પ્રભા (શાન્તિલાલની પત્ની)એ પોતાના છોકરા અને છોકરીને એક એક વાળું વેચાતું લઈ આપ્યું. કિન્તુ શાન્તિલાલના છોકરાને કશું લઈ આપ્યું નહિ. પ્રતિભા (શાન્તિલાલની પત્ની) પણ ત્યાં ઉભી હતી, તેની પાસે પૈસા ન હતા. તેથી તે પોતાના પુત્રને કંઈ પણ ખાવાનું કે વાળું લઈ આપી શકી નહિ. દૈવયોગે આ વખતે તેનો પુત્ર પણ ત્યાં હાજર ન હતો, એથી પ્રતિભા ત્યાંથી ઘર તરફ જલદી પાછી ફરતી હતી. એટલામાં જયન્ત દૂરથી બા બા કરતો પોતાની મા પાસે આવી બોલ્યો, “બા ! હજી શાની ભીડ મચી રહી છે, ચાલો આપણે જઈને જરૂર નેમીએ.”

પ્રતિભાએ કહ્યું, “ત્યાં સહુ માંહોમાંહે લગાઈ ટંટો મચાવી રહ્યાં છે, જેથી ‘હું’ તો ત્યાં નથી આવતી. જેને હું તને સાથે લઈ ત્યાં જઈ, તો તે લોક મને મારશે, અને સાથે તને પણ.”

જયન્ત—હું જેઠશ કે એ લોક કેવી રીતે ઝગડા મચાવે છે. આપણને ત્યાં કેણુ મારશે વાર ?”

પ્રતિભા—નહિ, નહિ ત્યાં નથી જવું, ચાલ ! હું, તું અને અહીંથી ભાગી જઈએ.

જયન્ત—નહિ, હું ત્યાં જઈને જેઠશ.

પ્રભાએ પ્રતિભા અને જયન્ત વચ્ચે આવી વાતચિત્ત થતી જોઈ પોતાના પુત્ર તથા કન્યાને કહ્યું, “વિપિન, તું અહીં થું કરે છે ? જા જયન્તની પાસે જા, અને તેને તારું વાળું ગતાવી આવ. કામિની તું પણ જા.”

માની આજ્ઞા થતાંજ અને ભાઈ બહેન વાળું વગાડતાં વગાડતાં જયન્તની પાસે જઈ પહોંચ્યાં. જયન્ત એ અનેને વાળું વગાડતાં જેઠ “મને પણ જેઠએ” કહી રડવા લાગ્યા.

પ્રતિભાએ કહ્યું, “એની પાસે હવે વાળું રહ્યું નથી, કાંતે ત્યારે લઈ એ પાછો આવશે, ત્યારે જરૂર ને પણ એક લઈ આપીશ.

જયન્ત—નહિ મને હમણાંજ લઈ આવ.

આમ કહી જયન્ત રડવા લાગ્યા, અને પોતાની માતાં લૂગડો છોડા ખેંચી તે તરફ જવાની હડ લીધી.

પ્રતિભા કાચાર થઈ પંજાબીની દુકાન પાસે ગઈ.

જયન્તે પંજાબીની દુકાનમાંથી ઝટ એક વાળું ઉઘાવી લીધું, અને જ્યાં કામિની તથા વિપિન ઉભા હતાં, તેની પાસે વગાડતો વગાડતો

જમ પહોંચ્યો. પ્રતિભાના હાથમાં આ વખતે એક કાણી કોડી પણ ન હતી, તેથી લાચાર થઈ તેણે પ્રભાને કહ્યું “જહેન ! મને એક પૈસો ઉધાર આપીશ ? ”

એની જહેન (પ્રભા) જે ખીજે વખતે ત્રણ ગાઉ દૂરની વાતો સાંભળી શકતી હતી, હીવાલે કાન અડાડી ધરતી અંદર સૂતેલાં જોડકરાંની સ્વપ્નની વાતો પણ સમજી શકતી હતી. કિન્તુ આ વખતે તેણે પોતાની પાસેજ ઉભેલી પ્રતિભાની વાત માનો ખીલકૂલ પણ સાંભળી નહિ. પ્રતિભાએ ફરીને પૂછ્યું, “જહેન મને એક પૈસો ઉધાર આપીશ ? ”

પ્રતિભાએ આમ ખીજ વાર પૂછવા છતાં પણ પ્રભાએ કંઈ ઉત્તર આપ્યો નહિ. કિન્તુ એની પાસે જે કાંઈ એક મનુષ્ય ઉભું હતું, તેણે પ્રભાને કહ્યું “સાંભળતી નથી, નાની વદ્ધ શું કહે છે ? એને જવાબ તો આપ”

ધણે વખત સઠ રહ્યા આદ્ય જંગતાં માણસના મુખનો જેવો વિચક્ષણ ચહેરો જણાય છે, તેવુંજ મોટું કરી એક આંખ દાખી એક આંખથી પ્રતિભા તરફ જોઈ પ્રભા બોલી, “કેમ, શું કહે છે ? ”

પ્રતિભા—જહેન, મને એક પૈસો ઉધાર આપીશ ?

પ્રભા—જહેન, હું મહાજની નથી કરતી, જે કાંઈને ઉધાર આપું.

પ્રતિભા—જો તું ઉધાર આપવા નથી હિચ્છતી, તો એક વાળું જયન્તને પણ લઈ આપ.

પ્રભા—હું કંઈપણ તો નથી, કે જે પ્રભા જે કંઈ માગે તે આપી શકું !

પ્રભા—બહેન, આ ક્યાં એવી જાતનું દાન કરવાનું છે વાર ! જયન્ત ક્યાં પરાયો છોકરો છે. જેવો તમારો વિપિન અને કામિની છે, તેવોજ જયન્ત પણ છે. એને તું તારો પોતાનો કેમ નથી ગણતી ?

પ્રભા—સંસારમાં જે સમજવાથીજ લોકોનું કામ ચાલી જતું હોય, તો કોઈ પણ દુઃખી રહે નહિ. જે હું પોતાને મનમાં રાણી માની લેવાથીજ રાણી થઈ જતી હતી. તો આ પ્રમાણે આડંબર થતી શા સાચું કરું ?

પ્રતિભા પ્રભાની આવી સુમધુર કેમકે વાણી સાંભળી ચૂપ રહી.

પ્રભા મનમાં ને મનમાં યચડવા લાગી, “ સંસારના લોક કાણુ જાણે કેવા તુગરા છે ! એમને જેટલું આપો, તેટલી તેની આશા વધતી જાય છે, મારા ‘અર્ચ’ માટે મહિને મહિને જે રકમ આવે છે, એને જે હું અચાની શકું તો પછી મને શાની ચિન્તા રહે. કિન્તુ એવું શી રીતે બને ! એક આદમી કમાય, અને દશ આદમી ઘેર બેઠાં ખાય. કોઈને કામ કરવા માટે દમ લેવાની પુરસદ નથી. બીજાની કમાઈ પર મગન ઉઠાવવી, આ આજ કાલનો મનસાફ છે. તેઓ તો તદ્દન ભોળા ભટ્ટા છે, તે જરાયે સમજતા નથી. જે તેમને કંઈ પણ સમજ હોત, તો શું આવી હાલતમાં તેઓ અત્યાર સુધી રહ્યા હોત ખરા કે ? અને એથી હજીએ માથાને પરસેવો પગ સુધી ઢીલસવાનો જરૂરીઆત શી છે ? હજી તો પારકાની કમાઈ પર બિસ્તરા બીજાવી બેઠા છે ? આટલા દિવસની કમાઈથી

તો માઈં ધર લરાઈ બન” પ્રભા વિશેષ મૌલત, પરંતુ તેનો સ્વામી કમ સમજ છે, જાણી દુઃખથી વ્યાકૂલ થઈ આંસુ વહેવડાવવા લાગી. .

મહોદ્વાની કેટલીક સ્ત્રીઓ જેઓ વારંવાર પ્રભાની ખુશામત કર્યા કરતી હતી, અને તેને માટે કષ્ટા કરતી કે “પ્રભા મોટા ઘરની દીકરી છે, કેવી સીધી સાફી છે, છલ પ્રપંચ તો બિચારી કંઈજ સમજતી નથી. કોઈને લગવાનું વહુ દાકરી આપો તો આવીજ આપજો. લગવાને જેવું સુંદર રૂપ આપ્યું છે, તેવીજ બુદ્ધિ પણ આપી છે. મહોદ્વામાં ખીચ ઘણીએ વહુઓ છે, પણ પ્રભાની બરાબરી કરે એવી તો એક નથી” આવી રીતે પ્રભાને પ્રસન્ન કરી પોતાની આવશ્યકતા અનુસાર તેની પાસે મીઠું, મડ્યું, લેલ, મસાલો વગેરે માંગી લઈ જતી હતી, તે સહુ પ્રભાને રહતી જોઈ એકદમ દ્રવિત થઈ ગઈ. કોઈ પ્રભાની પાસે આંસુ વરસાવવા લાગી, કોઈ પ્રભાના આંસુ વૃષ્ટી સાન્ન્યના આપવા લાગી, કોઈ પ્રતિભાનો તિરસ્કાર કરવા લાગી, દિગમ્બરી નામની એક બટકબોલી વિધવા હતી, તે બોલવા લાગી, સાચું કહેવામાં બહીક શાની ! પ્રભાનો પતિ ધંધા રોજગાર કરે છે, અને સર્વનું પાલન કરે છે, તો પણ પ્રભાના મુખમાંથી કોઈ દિવસ કંઈ અભિમાનનો શબ્દ નીકળ્યો નથી. આજ સ્ત્રીમાં કોઈએ એના મુખથી નાની મોટી વાત સાંભળી નથી. છતાં આ પ્રતિભા તો પોતાની આગળ કોઈને કંઈ વિસાતમાંજ લેખતી નથી. કંઈ નથી, છતાં એ જ્યારે આટલું ગુમાન રાખે છે, કંઈ બરાબર પણ હોત, તો કોણ જાણે શું કરતે !”

જેવી રીતે એક ગીધના બોલવાથી જંગલના સર્વળાં ગીધ બોલી ઉઠે છે, તેવી રીતે ત્યાં બંટલી વિધવાઓ હતી, તે

દિગ્ગજરીની હામાં હા મેળવી એક રસ્તો પ્રતિલાની નિન્દા કરવા લાગી. પ્રતિલાના સ્વભાવની સમાલોચના કરવા સાથે મહોલ્લાની વહ દીકરીઓની સમાલોચના કરવામાં આવી. આખર એ વાત નક્કી થઈ કે પ્રભા સિવાય મહોલ્લામાં ખીજી કોઈએ સુશીલ વહ નથી. સહુમાં કંઈને કંઈ દોષ નીકળ્યા, પણ પ્રભા તદ્દન નિર્દોષ નીવડી. તે સર્વને કોયલાની ખાલમાં કવળ પ્રભાજ સાચા હીરો જણાઈ.

પ્રિય વાયકગણુ ! જે માનવી પ્રકૃતિની તત્ત્વપૂર્વક સમાલોચના કરી જોશે, તે સમગ્રજાતે કે વૃદ્ધો જે કે યુવકોને “છોકરા” કહી અવગણના કરે છે, તે પણ જે તેઓ દેવયોગે યુવાનીને પુનઃ પ્રાપ્ત કરી શકે તે કદી પણ તેઓ તેને તુચ્છ નજરથી જોશે નહિ. સારાંશ કે યુવાવસ્થા સમાન ખીજી અવસ્થા નથી. સર્વ લોક યુવાની મેળવવાને તલસી રહે છે. શું બાળક, કિશોર, વૃદ્ધ સર્વ યુવાન થવા ઇચ્છે છે ખરા? હા, કેટલાએ છોકરાઓ નકલી દાદી મૂછ ધારણ કરી જૂવાન બને છે, અને વૃદ્ધ પોતાના સંકેદ બાલો કલક લગાડી કાળા બનાવે છે, તે જોતાં વૃદ્ધ આદમી બુવાનને “છોકરા” કહી તેઓ તરફ જે તુચ્છતા દર્શાવે છે, તે ખરું જોતાં તેનો ખરો ભાવ દર્શાવતા નથી.

પ્રતિલા આ વિધવાઓથી તિરસ્કૃત થઈ કેટલીક વાર સુધી અન્નનયન થઈ ચૂપચાપ ઉભી રહી. પંખખી હવે અહીં વધારે વખત સુધી ઉભા રહેવું તથા સમજી ફકાન સમેટવા લાગ્યો. પ્રતિલા એને બીજા સમેટતો જોઈ અહુ ગભરાયા લાગી. જયન્ત પણ તેની પાસે લાજર ન હતો. કે જેથી તેની પાસે વાળું લઈ પાણું આપે. પૈસા આપ-

વાની પણ તેનામાં શકિત ન હતી. હવે તે શું કરું ! એ ચિન્તામાં તે નિમગ્ન હતી. એટલામાં પંજળી ત્યાંથી જવાને તૈયાર થયો. એને જવા માટે તૈયાર થએલો જોઈ બટકબોલી વિધવા દિગમ્બરી બોલી “નમે તમારા વાગ્નના પૈસા લીધા કે ?” પંજળીએ ઉત્તર આપ્યો, “હું એ વાગ્નના પૈસા લેવા નથી માગતો. હું કેટલીએ ચીજ દરરોજ વેચું છું જે આ એક ચીજની કીંમત ન મળે, તો તેથી મને શું નુકશાન થવાનું હતું ? સમજીશ કે એક એમને આપી દીધું” પ્રતિભા પંજળીના મુખથી આવી વાત સાંભળી અત્યંત દીક્ષીર થઈ. ચતુર પંજળી પ્રતિભાના મુખ તરફ જોતાં સમજી ગયો, કે તે વાળું મુકત બેવાની વાત સાંભળી મનમાં ને મનમાં પસ્તાય છે. એમ બોલી ગયું કહ્યું, “હું તો આ મહોટલામાં વારંવાર આવું છું, હવે ફરી જે દિવસે આવીશ, તે દિવસે પૈસા લેતો જઈશ.” આ સાંભળી પ્રતિભાનું મન સાન્ત્વન પામ્યું. કિન્તુ પ્રભાના મનમાં આ યનાવથી અપાર દુઃખનો સાગર ઉભરાયો, અને પ્રભાના સરખી ત્યાં કેટલી સ્ત્રીઓ હતી, તે ગધીઓ એકબીજાના મોઢાં સામું જોવા લાગી.

(વસંત તિલકા)

“તું ક્યાં પડ્યું કુસુમ મંજુલ રાત ખૂણે ?
રે ! એકલું વિકટ કુંગરન્તેઃ સૂતે ?
આ તાહરી મધુર મોહન યૌવન શ્રી-
તારી પરાગ ખુણિ ભોળિ વિના સુની શી ?”

પ્રતિભા ઉદાસ ચાંદરે ઘેર પાછી વળી, અને ઘરના આવશ્યક
કામોથી પરવારી એકાન્તમાં એસી ત્રીજી પહરે જે ઘટના બની
તે માટે સંતાપ કરવા લાગી. સ્ત્રીઓનું જ્વેર, બુદ્ધિ, આશા, ભરોસા
સર્વ તેનો સ્વામી હોય છે. કિન્તુ પ્રતિભાને તે બલ-બુદ્ધિ નહિ જેવાં-
જ હતાં. શાન્તિલાલ આખા દિવસ પાઠોસીઓને ત્યાં પડી રહેતો
હતો. કેવળ ભોજન કરવાનો વખત થતાં એકવાર ઘેર આવતો હતો.
તેમજ તેને એક પૈસો પણ કમાઇ લાવવાની અક્કલ ન હતી. તે
પોતાનો વખત ગાવા ગાનવવા અને પાના સોગડાં રમવામાંજ ગુમા-
વતો હતો, આમ છતાં પોતાના ભાઈ પર તેને બેહદ સ્નેહ હતો. ભા-
ઈની વિરૂદ્ધ કદી પણ એક શબ્દ બોલતો ન હતો. તે મોટા ભાઈને
પિતા તુલ્ય જાણી તેની સાથે તકરાર કરવી અનુચિત સમજતો હતો.
પરન્તુ જે સુશિક્ષિત નથી, જેનો સ્વભાવ પકન પાકનથી નમ્ર અન્યો નથી,
જે સ્વાભાવિક રીતે કોપી હોય છે. આપણા શાન્તિલાલ પણ એ

દોષથી ખાસી ન હતા. સહુજી એટલોજ હતો, કે તે નાની નાની વાતોને માટે ક્રોધ કરતો ન હતો, પરંતુ એક વાર જો કોઈ પણ કારણને માટે એના મનમાં ક્રોધ ઉત્પન્ન થતો, તો પછી તે સહજમાં, મનથી મુશ્કેલ હતો.

પ્રતિભા વિચારવા લાગી, ત્રીજા પહોરની ઘટના તેમને (શાન્તિ-લાક્ષણે) કહેવી ઉચિત છે કે નહિ. કહેવાથી કંઈ લાભ થશે, એની પણ તેને કાંઈ આશા ન હતી. પરંતુ એ એક કુદરતી નિયમ છે, કે ત્યાં સુધી મનનું દુઃખ વાળી દ્વારા પ્રકટ કરવામાં ન આવે ત્યાં સુધી મનને નિરાંત વળતી નથી. પોતાના મિત્રોની આગળ દુઃખ વ્યક્ત કરવાથી દુઃખનો ભાર હલકો થાય છે, અને થોડા વખતને માટે મનને શાન્તિ પ્રાપ્ત થાય છે. પ્રતિભા રડતી રડતી આ સર્વ આગતનો વિચાર મન સાથેજ કરી રહી હતી, એટલામાં જયન્ત એની પાસે આવી પહોંચ્યો. એને જોતાંજ પ્રતિભાએ લગડાંના છેડથી પોતાની આંખો ઝટ લૂંછી નાંખી. જયન્તે પૂછ્યું, “મા, તું શા સાર રડે છે વાડ ?”

પ્રતિભા—ના, હું રોતી નથી ભાઈ!

જયન્ત—રડતી નથી, તો આંસુ શા સાર ગરતા હશે ?

પ્રતિભા—મારા પેટમાં કંઈ દુઃખ છે.

જયન્ત—મારું પેટ દુખતું અંધ કરવા શાના જેવું હવા મને આપતી, તે તું કેમ નથી ખાતી ? હું શામીને ઓલાવી લાવું ? એની દવાથી દુઃખતું મરી જશે. કેમ, આ હું શામીને ઓલાવી લાવું ?

પ્રતિભા—નહિ, શામીને ખોસાવવાનું નથી કામ. એ તો મેં તને જૂઠું કહ્યું છે. મારા પેટમાં દુઃખનું નથી. મારી આંખોમાં કંઈ ભરાઈ ગયું છે, જેનાથી આસુ ગરી પડ્યાં હતાં.

જયન્ત—તો આવ, હું તારી આંખોમાં કંઈક મારું, એથી સાફ થઈ જશે. જે કંઈ પડ્યું હશે, તે તુરત નીકળી જશે.

આમ કહી જયન્ત પોતાની માની તદ્દન પાસે ગયો. પ્રતિભા તને સાંઠમાં ખેસાડી સ્નેહ ભરી નજરથી તેના મોં તરફ જોવા લાગી.

સ્નેહનો મહિમા પણ કેવો વિચિત્ર છે ? જયન્તને જરા જણાયું નહિ કે એની મા શા સાફ રોતી હતી. કિન્તુ માને રડતી જોઈ જયન્તની આંખોમાં પણ આંસુ તરી આવ્યાં. પ્રતિભા જયન્તની આંખોમાં આંસુ જોઈ પોતાનું સવળું દુઃખ ભૂલી ગઈ. તે જયન્તને પોતાની ગોદમાં લઈ ધરતી બહાર આમ તેમ ધ્રમવા લાગી. જયન્ત પોતાનું માથું માની ખાંધ પર રાખી ચૂપ થઈ રહ્યો. પ્રતિભા એને વાતમાં બસાવવાની તદ્દખીર કરવા લાગી, તથા હસાવવાને માટે ખેતે ખાટું બનાવતી હસવા લાગી.

પ્રકરણ ૪ થું.

વરશ્રીને વધામણાં.

(માલિની)

બળ કળ થકો જોણે, દાખવ્યું શૌર્મ ખંતે,
વર્ગો વિજય સ્વકાર્યે, પ્રાપ્ત કીધોજ અંતે;
ઘટિત જરૂર તેનું, કાર્ય ઉત્તેજવાને,
અતિ ઉલટથો દેવું, પારિતોષિક તેને.

આપના સહગુણો સન્તાનોમાં કદાપિ નથી એ આવના,
કિન્તુ દોષ તો ઘણે ભાગે સંપૂર્ણ રીતે ઉતરે છે. પંડિતનો
પુત્ર બહુધા પંડિત નથી થતો. પરંતુ ચોરનો પુત્ર ચોર જરૂર થાય છે.
આવું આ સંસારમાં બહુધા જોવામાં આવે છે. આનું એક ઉદાહરણ
બ્રહ્મા પણ છે. એના આપનું નામ વિહારીલાલ હતું. તેનું ઘર
કાન્તિલાલના ઘરની નજીકમાંજ હતું. ઇર્ષ્યા, દેવ, અસહિષ્ણુતા,
કલહપ્રિયતા વગેરે કેટલાએક દોષ વિહારીલાલમાં વંશપરંપરાથી
ઉતરી આવેલા હતા. એના ઘરની દીકરીઓ જ્યાં જ્યાં ગઈ હતી,
ત્યાં ત્યાં કલહ અને વૈમનસ્યની સત્તા જામવા પામી હતી. બ્રહ્માએ
પોતાના પિતા પાસેથી દુર્ગુણોનો આજ્ઞા તો પૂરેપૂરો સંભાળી લીધા
હતો, પરંતુ તેના પિતાનો કેવળ એક ગુણ નિષ્કપટપણું હતો, તેના
અંશ પણ બ્રહ્મામાં ન હતો. એના પિતાની સ્થિતિ સારી ન હતી.
તે કારણથી બ્રહ્મા જ્યાં સુધી પોતાના આપને ત્યાં રહેતી હતી.

ત્યાં સુધી તે રૂપીઆ પૈસા કેવા હોય છે, તે આંખથી જોવા પણ પામી ન હતી. પરંતુ તે જ્યારે સાસરે આવી, ત્યારેજ તેને રૂપીઆ જોવાનું સૌભાગ્ય પ્રાપ્ત થયું. સાસુના જતાં જ્યારથી તે ઘરની માલીક થઈ બેઠી હતી, ત્યારથી તે આખા જગતને તૃણવત્ સમજવા લાગી.

એ વાત આગળ આપણે જાણી ગયા છીએ કે, શાન્તિલાલ ઘરનું કોઈ પણ કામકાજ કરતો ન હતો. પ્રભા પોતાનાં કડવાં ભાષણથી પ્રતિભા દ્વારા એની કસર કાઢ્યા વિના રહેતી નહિ. પ્રભા પોતાના શયનાગારમાંથી બનતાં સુધી બહાર ન નીકળતાં પોતાના પલંગપર પડી રહેતી. રસોઈ વગેરે ઘરના જેટલાં કામે હોય, તે સર્વ પ્રતિભાને કરવાં પડતાં હતાં. આ બાબતમાં જો પ્રભાને કોઈ કહેતું તો તે એજ જવાબ આપતી કે “ઘરનું કામ શું એવડું મોટું છે, કે જેને માટે આટલી બધી વાતો થઈ રહી છે. હું બીમાર ન હોત, તો વાતવાતમાં એટલું કામ આટોપી નાંખના.” પ્રભા જ્યારે ત્યારે આ પ્રમાણે લોકોને પોતાની બીમારીની વાત કહી પોતાનો અદનામીથી બચાવ કરી લેતી. કિન્તુ બીમારી શી હતી, તે તો ઇશ્વર જાણે. કારણ પ્રભાએ પોતાની બીમારી કોઈ આગળ સ્પષ્ટ કહી જણાવી નથી. આ બીમારી નિમિત્તે પ્રભાને એક પણ ઉપવાસ કરતાં કોઈએ કદી જોઈ નથી. શરીર પણ નબળું ન હતું. બહુ ઉત્તરોત્તર પુષ્ટ થતું જતું હતું. જો બીમારીનાં કંઈ લક્ષણો જોવામાં આવતાં હોય, તો એજ કે સવાર સવારમાં જલપાન કરવાનું કંઈ ન મળવાથી પેટમાં ભૂખનું દર્દ થતું હતું. વાંચક ગણુ! હવે આપણ સમજી લેજો કે પ્રભાને શી બીમારી હતી. ?

બપોર પછી પંખખીની દુકાન પાસે પ્રભા અને પ્રતિભા વચ્ચે પરસ્પર જે વાતચિત્ત થઇ હતી, તે વાંચકોને માલૂમજ છે. ત્યાંથી ઘર આવી પ્રતિભાએ જે કંઈ ક્યું તેનાથી પણ તમે જાણીતા થઈ ચૂક્યા છે. પ્રભાએ ત્યાંથી ઘર આવી શી તદખીર આદરી, તે જાણવા વાંચકગણ જરૂર ઉત્કંઠિત હશે. વાર સાંભળો ત્યારે.

પ્રભા પોતાની સ્વાભાવિક ટેડી ચાલ દશ ગણી વધારતી, પગને જોરથી જમીનપર અકાળતી પોતાના શયનગૃહમાં આવી, અને કમાડ બંધ કરી પલંગ પર પડી. ઘરના સર્વ માણસોને એનો પદ્ધવનિ સાંભળી નિશ્ચય થઈ ચૂક્યો હતો કે આજ કંઈને કંઈ નવી ઘટના જરૂર ઘડાશે.

પ્રભાની વાણી એવી મધુર હતી કે જે કોઈ એકવાર સાંભળે. તો તેને બીજીવાર સાંભળવાને ઇચ્છા થતી નહિ. એને લીધે એનાં આ વિચિત્ર રંગદંગનું કારણ પૂછવાને માટે કોઈ અગ્રેસર થયું નહિં.

વિપિન નિશાળથી ઘર આવી માની પાસે જતો હતો, પરન્તુ દ્વાર બંધ જોઇ પાછો ફર્યો. કામિની દ્વાર પાસે ઉભી રહી ગા, ગા, કહી રેવા લાગી, તો પણ પ્રભા કંઈ બોલી નહિં.

પ્રાયઃ સર્વત્ર એવું જોવામાં આવે છે, કે ઘરના નોકર ચાકર વગેરે માલિક અને શેઠાણીને આજ્ઞાધીન હોય છે. શામી પ્રભાનું જેટલું માન રાખતી હતી, તેથી કંઈ વધારે પ્રતિભાનું રાખતી હતી. પ્રતિભાને તે અંતઃકરણથી ચ્હાતી હતી. આનું કારણ પ્રભા એ બંનેને સરખી રીતે કંઈ વધતું બોલું સંભળાવ્યા કરતી હતી.

તુથી શામી અને પ્રતિલા જનનેમાં પ્રેમલાવનો જમાવ થઈ ગયો હતો. પ્રલા જ્યારે પણ પ્રતિલા પર ખીજવાઈ શકેદ પ્રહાર કે હસ્ત પ્રહાર કરતી, તો તુરત શામીની આંખોમાં આંસુ તરી આવતાં, તેજ પ્રમાણે જ્યારે તે શામીની ખચર લેતી, ત્યારે પ્રતિલાની આંખો આંસુથી તરબોળ થતી, જે આંસુઓ કોઈ પણ પ્રયત્ને પણ ખાળી શકાતાં નહિ. શામીમાં એક ખાસ ગુણ એ હતો કે, કોઈ જગ્યાએ કોઈ પણ કંઈ વાત લલે છુપાઇને કરે, પરંતુ તે સાંભળ્યા વિના રહેતી નહિ. તે એવી ધીમી ચાલથી ત્યાં જતી હતી કે, કોઇને જરા પણ જાણ થતી નહિ. વાત ખતમ થતાં તે ત્યાંથી ચૂપચાપ પાછી ફરી પ્રતિલા પાસે આવી સાડુ વાત જેમની તેમ કહી સાંભળાવતી હતી. પ્રતિલાએ પંચખીની દુકાન સંબંધીની સાડુ વાત શામીને કહી સાંભળાવી. શામી પ્રતિલાની વાત સાંભળી ચૂપ થઈ ગઇ. આદ મ્હોં મચકાડી ખેલી, “હું સમજી ગઈ, મોટી વફાને આજ એક ઘરેણું મળવાનું ? ”

ધીરે ધીરે સન્ધ્યા થતી ચાલી. ક્રાન્તિલાલને ઘર આવવાનો સમય થતો જોઇ શામી નિત્યના નિયમ પ્રમાણે કામે લાગી. પ્રતિલાના મનમાં જન જનતની આશંકાઓ ઉત્પન્ન થવા લાગી. પ્રલા ક્રાન્તિલાલને ઘર આવવાનો સમય થતો જાણી ખૂબ જોરથી નિઃશ્વાસ મૂકવા લાગી. આંખોથી આંસુની ‘સાગુ’ વહેણ શરૂ કર્યું. વિપિન નાચી દૂદીને ઘરમાં આવી આ, આ, કહી ખુબો મારવા લાગ્યો. કામિનીએ પણ ‘સાગુ’ શરૂ કરી દીધું. એટલામાં ક્રાન્તિલાલ પણ આવી પહોંચ્યા. ક્રાન્તિલાલ દરરોજ કચેરીથી આ-

બા બાદ સીધો પોતાની ઓરડીમાં જતો હતો. આજ પણ રોજના નિયમ પ્રમાણે પોતાની ઓરડી આગળ જઈ ઉપસ્થિત થયો. દ્વાર અંદરથી બંધ જોઈ કમાડ ખખડાવ્યાં. અંદરથી કંઈ પણ જવાબ મળ્યો નહિ, ત્યારે તે “અંદર કોણ છે” કહી વારંવાર મોટે સ્વરે બોલવા મંડ્યો, તો પણ અંદરથી કોઈ કંઈ પણ બોલ્યું નહિ. આખરે શામીને બોલાવી પૂછ્યું, શામી, વિપિનની મા ક્યાં ગઈ છે?”

શામી—આ ઓરડામાં તો છે, જય ક્યાં? એમ કહી તે એક કળસીયો લઈ પાણી લાવવાને બહાને ત્યાંથી ચાલી ગઈ.

કાન્તિલાલ આખરે ખીજવાઈ બોલ્યો, “બારણું ઉઘાડે છે કે અહીંથી ચાલ્યો જઈ?”

પ્રભાએ જોયું “હવે બાજુ બગડી જાય છે. તે સમજી ગઈ કે વધારે નીચોવવાથી લીંબુ નીરસ થાય છે. તે માટે તે ધીરેથી ઉડી કમાડ ઉઘાડી પાછી કંઈ પણ બોલ્યા વિના પતંગ પર પડી. કાન્તિલાલ એની લાલચોળ આંખો, મલિન મ્હોં અને દીર્ઘનિઃશ્વાસ જોઈ સમજી ગયો કે આજે મને કોઈ નવી ફરમાશ થનાર છે. કારણ પ્રભાના સંબંધમાં આજ કાંઈ આ નવો દેખાવ ન હતો. જ્યારે જ્યારે તેને કોઈ ચીજની જરૂરીઆત પડતી, ત્યારે તે આ પ્રમાણે સ્વાંગ ધારણ કરી લેતી. એક નવું ઘરેણું કે એક સાફ લૂગડું લેવાને માટે પણ પ્રભા મ્હોં ચઢાવી આંસુ વરસાવવા મંડી જતી હતી. કાન્તિલાલ પણ તેની ઇચ્છિત વસ્તુ આપી તેને પ્રસન્ન કરતો હતો. તે પ્રમાણે આજે પણ કાન્તિલાલે તેની પાસે જઈ પૂછ્યું, “આજે વળી શું થયું છે?”

કંઠ પણુ જવાખ મળ્યો નહિ.

કાન્તિલાલ—બોલતી કેમ નથી, કહે તો ખરી, શું થયું છે?”

પ્રભા પાપાણુવત્ પડી છે. કલ્પના કરો કે કાન્તિલાલ દીવાલની સાથેજ વાતો કરી રહ્યો છે.

ત્રીજીવાર પૂછતાં છતાં પણુ જ્યારે કંઠ ઉત્તર મળ્યો નહિ, ત્યારે કાન્તિલાલને સમજાયું, “આજનો મામલો હમેશનો જેવો સાધારણ જણાતો નથી. શામીને બોલાવી પૂછું કે કંઠ હેવાલ માલુમ પડે.” તે શામી, શામી કહી ખૂબ મારવા લાગ્યો. તે તો ત્યાં હતી નહિ, જવાખ કાણુ આપે. આખરે કાન્તિલાલ ચીડવાઈ જઈ બોલી ઉઠ્યો, “આ શી આફત છે, કેમ કોઈ મારી વાતનો ઉત્તરજ આપતું નથી?”

આ સાંભળી કલ્પાંત કરતી પ્રભા બોલી, “શું કહો છો?”

કાન્તિલાલ—આટલી વાર પછી બોલવાનું ભાન આવ્યું ખરું! જાણે અત્યાર સુધી અહીં હતીજ નહિ. હું એવું જાણતો ન હતો કે તું કાને આટલું આછું સાંભળે છે. નહિ તો વળી કેટલો વખત થયા બરાડા નાંખું છું, તે જો તું બહેરી ન હોત તો સાંભળ્યા વિના રહે ખરી.

પ્રભા—હું બહેરી છું, ગુંગી છું, ભણે કાણી છું, તેથી ખીન્નતે શું? હું કોઇના આંખમાં ખટકતી હઉં, તો મને ચોકખે ચોકખું કહી કેમ નથી દેતાં કે અહીંથી ચાલી જાઉં. મારા આંખ્યા જવાથી સહુની આફત મરી જશે. અને સહુના કલ્મનાં ડંડા થઈ જશે.

કાન્તિલાલ આખો દિવસ કામ કરી ચાકી ઘેર આવ્યો છે. એક બે મધુર વાતોથી એનો થાક દૂર કરવાની વાત તો બાબુએ રહી, પણ આ તો એના મનને ખીજવવાનો ઢોંગ મચાવવામાં આવ્યો છે. કાન્તિલાલ પ્રભાની કૌટિલ્યભરી વાત સાંભળી કુદ્ધ થઈ ગયો. “ રોજ તો કહે છે કે ચાકી જઈશ, વાઈ જા તો ખરી, જોઈ ક્યાં જાય છે ? ”

પ્રભા—કેમ, શું મારે જવાની કોઈ જગ્યા આજુનીઆમાં છેજ નહિ ! હું મારી મેજે મારા બાપને ત્યાં જઈશ, તો દેવતાની માફક પૂજઈશ.

પ્રભાએ પોતાના બાપની બગાડ હાંકી તો ખરી. કિન્તુ ખરું જોતાં એના બાપની અવસ્થા એવી હતી કે “ આજે તો પેટ પૂરતું ભોજન મળ્યું, કાલની વાત ભગવાન જાણે. ” પીયર નજીક હોવાથી પ્રભા પણ કવચિત્ કવચિત્ દાળ, ચોખા, મીઠું, મરચું, તેલ વગેરે ચોરીથી પોતાના બાપને ત્યાં પહોંચાડ્યા કરતી હતી. કોઈ કોઈ વાર રૂપીઓ આપ્યો પણ ચૂપચાપ મોકલી આપતી. આ પ્રકારની આકાશચ્ચિત્તિથીજ વિહારીલાલને દરરોજનું ભોજન મળી આવતું હતું. જે દિવસે કંઈ મળી ન આવતું, તે દિવસે ચૂલાને નિરાંત મળતી.

કાન્તિલાલથી પ્રભાની આ વાત છુપી ન હતી. તે ચોરી-ચુપીથી જે જે ચીજો પોતાના બાપને ત્યાં મોકલતી, તેની કાન્તિલાલને તુરત જાણ થતી, પરન્તુ તેના પર તે બ્યાન આપતો ન હતો. પ્રભાને પોતાના બાપને ઘેર જવાની વાત સાંભળે કાન્તિલાલ પોતાનું હસવું રોકી શક્યો નહિ. તે હસતો હસતો બોલ્યો “ તને રોકે છે

કોણ ? જા, પરન્તુ એટલું યાદ રાખજે, અમે અહીંથી દાળ ચોખા મોકલવાના નથી હું.”

સ્ત્રીઓ ચાહે તો સર્વ વાતો સહન કરી લે, પરન્તુ આપના ઘરની નિન્દા કદી પણ તેઓ સહન કરી શકતી નથી. તેમાં પણ વળી જો જો સ્ત્રીઓને પોતાના આપના ઘરનો અતિ ગર્વ હોય છે, તેમને તો એવી નિન્દા અતિ અસહ્ય થઈ પડે છે. આ નૈસર્ગિક નીતિ પ્રમાણે ક્રાન્તિકાલના વ્યંગ વચ્ચેના સાંભળી પ્રભાતું હૃદય છિન્ન ભિન્ન થઈ ગયું. તે એમની વાતોનો કંઈ પણ ઉત્તર ન આપતાં ડસકે ડસકે રોવા લાગી, ક્રાન્તિકાલે જોયું કે મારી વ્યંગાકિતથી પ્રભાના હૃદયમાં જળ્યરી ચોટ લાગી છે. તેણે વિચાર્યું કે આ સમયે સાંત્વના કરવા જતાં એની વેદના ઓછી ન થતાં વળી કોણ જાણે કેટલી વધી જશે. એમ ધારી તે ત્યાંથી ઉડી બહાર ચાલી આવ્યો. કિન્તુ બહાર પણ તે વધારે વખત ટકી શક્યો નહિ. અડધા કલાકમાં તે ફરી પાછો આવ્યો. એણે જોયું કે પ્રભા પૂર્વ-વત્સલ મ્હોં ચઢાવી પતંગપર પડી છે. ક્રાન્તિકાલે તેની પાસે જઈ જરા દયાવી બોલ્યો, “ શું થયું, તે જરા કહે તો ખરી ? આવી રીતે ક્યાં સુધી પતંગને ભારે મારશે ? પ્રભા કંઈપણ બોલી નહિ. ક્રાન્તિકાલે પુનઃ પ્રશ્ન્યું, તો પણ તેના તરફથી કંઈ જવાબ મળ્યો નહિ.

ક્રાન્તિકાલ કેટલીકવાર ચૂપ રહી પોતાના મન સાથેજ બોલવા લાગ્યો, “ જેના નસીબમાં જે લખ્યું હોય, તેને કોણ મટાડી શકે છે ? હું આજે શું વિચાર કરી ઘેર આવ્યા હતા, અને અહીં આવી મેં આ શું જોયું ? ઇચ્છા કરીતી કંઈ, ને અનુભવ્યું કંઈ. વરસ

દિવસથી ચન્દ્રહારને માટે મારી ખુશામત કરી રહી હતી. આજે મેં તેને તૈયાર કરવાને માટે આપી દીધા. મેં તો ઉલટી એવી આશા હતી કે ઘર જતાં આજે મને હમેશ કરતાં વિશેષ આદરમાન મળશે. કિન્તુ મારા ભાગ્યમાં જે નિર્માણ કયું નથી, તે શી રીતે બની શકે? આદરમાન તો એક બાળુએ રહ્યાં, પણ આજે મહેંથી બોલવાની પણ બાધા લીધી છે ” આમ છતાંએ પ્રભા બોલી નહિ.

“ કાન્તિલાલ પુનઃ પૂર્વવત્ બોલવા લાગ્યો, શાન્તિલાલે કહ્યું હતું, અત્યારે ચન્દ્રહાર મુલતવી રહે તો સાર, બેઠક અધુરી રહી છે. પહેલાં તે પૂરી કરાવ્યા પછી ચન્દ્રહાર થયા કરશે. પણ મેં વિચાર્યું બેઠક તો થઇ રહેશે. જ્યારે તે અડધી તો તૈયાર થઇ ચૂકી છે. ત્યારે અડધી પડી રહેવાની નથી. ધીરે ધીરે સૌ થશે.”

પ્રભાથી હવે સાંખી શકાયું નહિ. એક ચન્દ્રહાર તૈયાર કરાવવાની વાત, તેમાં શાન્તિલાલનો વ્યાધાત. આ સાંભળી પ્રભાના મૃતક શરીરમાં પણ ચૈતન્ય આવ્યું. અત્યારે તે જીવતી જનગતી થઇ ગઇ, અને બોલી, “ એ બંનેના પ્રહારથી તો મારું શરીર ક્યારનું બળીજળી રહ્યું છે. મારું આટલું બધું અનિષ્ટ કરવા છતાં પણ એમનો જીવ હજી ઠંડો નથી પડતો ! ”

કાન્તિલાલ વ્યગ્ર ચિત્તે બોલ્યો, એ બંને કાણુ વાઈ? એમણે તારું શું અનિષ્ટ કયું ?

પ્રભા—શું, અનિષ્ટ કયું એ આપણે જાણીએ શું જોઈને? એમણે અનિષ્ટ કરવામાં બાકીએ શું રાખ્યું છે ?

કાન્તિલાલ—જ્યાં સુધી ખુલ્લે ખુલ્લું મને તું કહેશે નહિ, ત્યાં સુધી હું શી રીતે જાણી શકું? હું અંતર્યામી તો નથી, કે તારા અંતરની બધી વાત તારા કહ્યા પહેલાં જાણી જઈ! તું કોઈનું નામ ન લેતાં બેના નામ લે છે, તે કહે તો ખરી એ બંને કોણ છે?

• પ્રભા—એ બંને બીજાં કોણ વળી? આપણા ઘરના જે ઘણી રહી થઈ પડ્યાં છે તે! માલિક તો કેવળ મારી પાછગંજ પડ્યો છે. મને આપ મારફતે કંઈ મળતું નેમ્મ એનો તો જીવ જતો રહે છે. મને કંઈ ઘરેણું કે કપડાં મળે, તો એનું જાણે સર્વનાશ થઈ ગયું. જાણે એનીજ કમાઈતા રૂપીઆ ખરચાતા ન હોયને! અન શેઠાણી (પ્રતિભા) તો હંમેશા એવી ફિકરમાં ને ફિકરમાં યુવતાન રહે છે, કે જેથી દશ લોકોની વચ્ચે મારી બેઆખર થાય.

કાન્તિલાલ—શાન્તિલાલે આજ સુધી મને એવું કદી નથી કહ્યું, કે તને ઘરેણાં અથવા કપડાં ન આપવા. એણે એટલુંજ માત્ર કહ્યું હતું કે કોઈ આવે છે, ત્યારે સ્થાનાભાવથી એમને કષ્ટ થાય છે, માટે પ્રથમ બેઠક થઈ જાય તો સારું થાય.

• પ્રભા—આપ એનો પેય શું જાણો? હું એમ નથી કહેતી એનાથી આપની બુદ્ધિ થોડી છે, પણ એટલું તો હું ખુલ્લી રીતે કહી શકું છું કે તમે ચોકખા હૃદયના છો, તમે છત્ર પ્રપંચની વાત જાણતા નથી. શાન્તિલાલભાઈને આપ જેવા ભોળા લલ્લા માનો છો. તેવા તે નથી. બેઠકે માટે એનો એટલો બધો મમત શા સારું છે, તે તમે શું જાણો? બેઠક બનાવવાથી તમારી આખર વધે, તેટલા

માટે તેઓ એવું કહે છે, એમ નથી. તે હમણા જેવી રીતે પાડો-સીઓને ત્યાં બેસી બેસી સમય વીતાડે છે, તેવીજ રીતે બેઠક બનવાથી પણ વીતાડશે, પરંતુ બેઠક થતાં તેમાંથી હિસ્સો મળશે, મર્યાં જે ઘરેણાં કપડાં થશે, તેમાંથી છૂટાં પડતાં ભાગ મળવાનો નથી.

પ્રભા જે કાન્તિલાલને કમ સમજ કહેતી હતી, તે વાત કેવળ જૂહી ન હતી. આવા સર્વ વિષયોમાં એની બુદ્ધિ ચાલતી ન હતી. જે તે પ્રભાની પેઠે પોતાના ભાઈની અવગણના કરી પોતાની મતલબના માર્ગે પ્રયાણ કરતે, તો પ્રભા તેને પરમ બુદ્ધિમાન માની પોતાના ભાગ્યની પ્રશંસા કરત ! કિન્તુ કાન્તિલાલમાં આ કાલજતા ન હતી. તે પ્રજ્ઞને સનાની કેવી રીતે માલ ગુજરી વસૂલ કરાય છે, અને કેવી રીતે રોકડ વહી લખવામાં આવે છે, એ સહુ બાબતો સારી રીતે સમજતો હતો. આ વખતે પ્રભાએ એને જે ગુણાર્થ દર્શાવ્યો, તેને તે ઇષ્ટ મંત્રની પેઠે અક્ષરશઃ સત્ય સમજ્યો. પ્રભાની કૃપાથી આટલે દિવસે આજ એની આંખો ખુલી ગઈ. તે હવે સારી રીતે સમજી શક્યો, કે “આજ કારણથી અમારા ભાઈ સાહેબ સદ્ કામોમાં પહેલાં ધરખાર બનાવવાની જગ્યાએ ત્યારે સલાહ આપે છે, અને સ્ત્રીને ઘરેણાં કરાવી આપવાં, એ રૂપીઆ પાણીમાં ફેંકવા યરાબર કહ્યા કરે છે.” આ પ્રમાણે પોતાના મન સાથે નિશ્ચય કરી કાન્તિલાલે પ્રભાને કહ્યું, “તું વાજખી કહે છે, જે આ વાત મને પહેલેથી માલમ હોત તો હું મકાનને માટે એક ઈંટ પણ ન બનાવત !”

પ્રભા—તમે તો મારી વાત કદી સાંભળતા નથી. કે કંઈ પણ પૂછતાં નથી. હું તમારા મનમાં માની બેઠો છું કે મારો ભાઈ એવોજ છે, કે જેણે રામનો લક્ષ્મણ હતો.

કાન્તિલાલ—એક હવે આટલે સુધીજ રહેશે. જોઈ છું, તે હવે કેવી રીતે તૈયાર થાય છે? વારં તું બીજાં કાને માટે કહેતી હતી?

• પ્રભા—બીજું કોણ! તેમની ધરસક્ષી!

કાન્તિલાલ—તેનું થું છે વળી?

પ્રભા—તેની તો વાતજ ના પૂછો! એણે તો શાન્તિલાલભાઈને પણ હરાવી દીધા છે. એના મ્હેંદાં આગળ ઉભા રહેવાનું સામર્થ્યજ કાનામાં છે? એના મનમાં જે આવે છે, તે કરે છે. એને જે કંઈ છે તે શાન્તિલાલભાઈ! મને અને આપને તો તે કશી વિસાતમાંએ નથી લેખતી. આ મહાદેવની બધી સ્ત્રીઓ એનાથી બીની કરે છે. હું પણ એની બીકથી ધરમાંજ પડી રહું છું. તે મારું અને આપનું જેટલું અપમાન કરે છે, તે તો મેં આપની આગળ કદીએ ક્યુંજ નથી.

કાન્તિલાલ—થું તે આપણા સર્વનું અપમાન કરે છે? ઘણી તાબુબીની વાત છે કે જેનું આવું પીવું, તેનેજ અદનામ કરવું.!

પ્રભા—પણ કહે કોણ?

કાન્તિલાલ—તે આપણને કલંક લગાવવા થું બોલે છે? જરા કંઈ તો ખરી?

• પ્રભા—એણે કહેવામાં બાકીએ થું રાખ્યું છે! આજ એક પાંચથી કેટલોક માલ લઈ વેચવા આવ્યો હતો. વિપિન અને કામિનીનો કેવો સ્વભાવ છે, તે તો તમે જાણો છો. મેં તે બંનેને

કેટલાંએ સમજાવ્યાં, પણ તે માને શાનાં! આખરે વિવશ થઇ મેં દિગમ્બરી પાસે બે પૈસા ઉધાર લઇ બે વાજાં ખરીદ કીધાં. નાની વહને આ જોઇ અતિશય રમદેખાઈ આવી. તે જયન્તને સાથે લઇ ત્યાં આવી, અને જયન્તને એક વાળું આપી મને કહેવા લાગી, “જાહેન મને એક પૈસો ઉધાર આપ, હું વ્યાજ આપીશ.” મેં કહ્યું, “એક પૈસાનું વ્યાજ શું થાય તે હું નથી જાણતી.”

નાની વહુએ કહ્યું, આટલા બધા દિવસો મહાજની કરતાં થયાં. છતાં વ્યાજની વાત કેમ નથી જાણતી? આ સાંભળી હું ચૂપ થઈ ગઈ. તો પણ નાની વહુ જેમ મનમાં આવ્યું તેમ બકવા લાગી.

કાન્તિલાલ—તે શું બકી હતી?

બ્રહ્મા—તે બધું તો મને યાદ નથી. હું સીધીસાદી એ પેચ ભરી વાતોનો મર્મ શી રીતે જાણી શકું? આ મહોદલાના જે લોક હાજર હતા, તે બધાએ સાંભળ્યું છે. જે આપ એ સર્વને સાંભળવા ઈચ્છતા હો, તો કાલ દિગમ્બરીને બોલાવી મંગાવજો. તે આવી સહુ વાત આપને સાંભળાવશે.

કાન્તિલાલ—હા. કાલે દિગમ્બરીને જરૂર બોલાવીશ. અને તે સર્વ વાત જરૂર સાંભળીશ.

બ્રહ્મા—વાર, કાલની વાત તો કાલે થશે, પણ એક વાત હું તમને પૂછું છું, ખરેખર કહેશો!

કાન્તિલાલ—જે પૂછવું હોય તે પૂછ, હું તને અત્યારે એક વાત પણ જૂઠી કહીશ નહિ.

પ્રભા—થું ચન્દ્રહાર ખરેખર બનાવવાને આપ્યો ખરો?

કાન્તિલાલે હસતે ચહેરે બોલ્યો, “હા, તૈયાર કરવા આપી
• દીધો છે, કેમ વાર!”

પ્રભા—આપના બોલવાપરથી જાણાય છે કે આપવામાં નથી
આવ્યો?

• કાન્તિલાલ—ત્યારે નથી આપ્યો.

પ્રભા—તો તમે મને જૂઠું કેમ કહ્યું?

કાન્તિલાલ—અત્યારે એને જૂઠુંજ જાણે. કિન્તુ કાલે એ
વાત જરૂર સાચી થશે. હું કાલે સોનીને બોલાવી કહી દઉંશ. મેં
“વિચાર્યું” હતું કે પહેલી બેઠક બનાવી લઉં, વળી એ કામ આગળ
પાછળ જોઈ લેવાશે. કિન્તુ તારા મોંથી જે વાતો આજે સાંભળી
છે, તે જાણી બેઠક બનાવવા અથવા મકાન સમરાવવા માટે મને
કંઈ નથી કરતું. પોતાના પસીનાની કમાઈનો ભાગ થું ખીજાને
વહેંચી આપું?

પ્રભાએ એક ઠંઠો શ્વાસ લીધો. એને હવે કંઈ બોલવાની
જરૂર રહી નહિ. ઘણે દિવસે આજ એની ઈચ્છા સિદ્ધ થઈ. વાંચક
ગણને સ્મરણ હશે કે શામી દાર્સીને છાની વાત સાંભળવાનો એક
જખરો રોગ હતો. એણે કમાઈ સાથે કાન માંડી એ બંને વચ્ચે જે
• વાતચિત થઈ હતી, તે આદિથી અંત સુધી સાંભળી લીધી, અને
પ્રતિભાની પાસે જઈ પહેંચી તથા બોલી, “કેમ માની વહૂ મેં
કંઈ હતું, તે ખરું પડ્યું જો!”

આ બંને વચ્ચે શી વાતચિત્ત થઇ તે જાણવા માટે પ્રતિભા આતુર થઈ રહી હતી. તેણે શામીને પૂછ્યું, “ શું સાચું કહે છે?”

શામી—મેં કહ્યું હતું ને, કે જે દિવસ પ્રભા ક્રોધનો અભિનય કરે છે, તે દિવસે ઇનામમાં કંઈને કંઈ ઘરેણું જરૂર મેળવે છે. આજના અભિનયમાં એને એક સુવર્ણનો ચન્દ્રહાર મળશે.

શામીએ ચન્દ્રહારથી લઈ આખર સુધીની એ બંને વચ્ચે જે વાત થઇ તે તથા આગે વરથીને કેવા વધામણાં દીધાં તે બધું પ્રતિભાને કહી સંભળાવ્યું.

પ્રયોજકનો સંદેશો.

શ્રી ઇષ્ટકૃપાથી આજે “ પુષ્પહાર ” નું નવમુ-દસમુ પુષ્પ વાંચકોના હસ્તમાં મૂકી શક્યા છીએ. પ્રયોજકની અસ્વસ્થ પૃથ્વી અને વ્યવહારિક અડચણોને લીધે સાતમુ-આઠમુ અને નવમુ-દસમુ એ પુષ્પો ભેગા પ્રગટ કરવા પડ્યા છે. છતાં આગળના પુષ્પો કરતાં આ પુષ્પોને આકર્ષક અને દળદાર કરવા યોગ્ય લક્ષ આપ્યું છે તે તરફ સુઝ આહકોનું લક્ષ ખેંચાશેજ હવે પછીના એ પુષ્પો ખુટાજ પ્રગટ થશે. અમારી વિનંતિ તરફ યોગ્ય લક્ષ આપી રા. નાનાલાલ પુરુષોત્તમ જોશી. મુ. ચૌધરી શેઠ જદવજી કથ્યાણજી પીપરાણી. ભુજ. તથા રા. સોમચંદ પ્રેમચંદ ભડીઆદ શ્રી હરિભાઈ શા-મળભાઈ કારવાણ ચીમનલાલ ડો. ઠક્કર. અકબરખાન હીમતખાન બાકરોલ વગેરે બંધુઓના અમે અત્યંત આભારી છીએ આશા છે કે બીજા બંધુઓ પણ તેમનું અનુકરણ કરી આહકો વધારશેજ. દરેક બંધુ માત્ર એક, બે આહકો વધારે તો થોડાજ વખતમાં પુષ્પહારને ફરીથી સચિત્ર બનાવી શકાય.

હવે પછીના એ પુષ્પો પ્રગટ થવા પછી દીવાળીનું ખાસ પુષ્પ દ્વિતિય વર્ષના પ્રથમ પુષ્પ તરીકે પ્રગટ થશે. આટલા સસ્તા મૂલ્યમાં હાંલના સમયમાં સીરીઝ પ્રગટ કરી શકાય નહિ તોપણ શુભેચ્છક બંધુઓની સહાય ઉપર આધાર રાખીને અમે આ સાહસ કરીએ છીએ. આઠમા પુષ્પના કવર ઉપર પ્રગટ થયેલી ઇનામમાળા હમેશા ચાલુ રહેશે. અત્યાર સુધીમાં આહકો વધારનારને ઇનામો મોકલી આપવામાં આવ્યા છે. જેમને ન મળ્યા હોય તેમણે પોસ્ટ ખર્ચ મોકલી મંગાવી લેવા.

ખાસ પુષ્પ અને ભેટ.

આટલા સસ્તા મુલ્યમાં સીરીઝ સાથે ત્રણ ભેટો સરખાતમાંજ આપવામાં આવી છે તે ઉપરાંત હજી એક ચાર સુંદર ફોટાવાળી નવલ કથા ભેટ તરીકે દરેક ગ્રાહકને આપવામાં આવશે. તે સાથે જન્મવાણું જન્મરતું છે કે આ ભેટ દ્વિતીય વર્ષના પ્રથમ પુષ્પ (દિવાળીનું ખાસ સચિત્ર અને દળદાર પુષ્પ) સાથેજ ધારા મુજબ ચૌદ આનાના વી. પી. થી રવાને થશે એટલે સીરીઝના આવતા વર્ષ માટે ગ્રાહક રહેવા જેમની ઇચ્છા હશે તેમને આ સચિત્ર ભેટ મળી શકશે. આવા વખતમાં દરેક પત્રકારોએ અને પુસ્તકો પ્રગટ કરનારાઓએ ભાવ ચઢાવી દીધા છે છતાં અમે વાર્ષિક (મુદ્રણમાં કોઈ પણ જાતનો વધારો કર્યા શિવાય સીરીઝ ચાલુ મુલ્યમાંજ પ્રગટ કરીશું. તો આશા છે કે માત્ર ચૌદ આના જેટલી નાનકડી રકમને માટે અમારા સ્નેહી ગ્રાહકો ભેટનો લાભ ગુમાવી અમારાથી છુટા નહિજ પડે.

પ્રયોજકની અસ્વસ્થ પ્રકૃતિને લીધે ચાલુ વર્ષમા અનિયમીત-પણું અને તેવીજ ખીજ ગેરવ્યવસ્થા થઈ હતી તે માટે ક્ષમા યાચનાં છે. શ્રી ઇશ્વર ઇચ્છા હશે તો દ્વિતીય વર્ષમાં પુષ્પહાર નવિન સ્વરૂપ ધારણ કરી વ્યવસ્થાસરજ પ્રગટ થશે એટલે ગ્રાહકોને ફરીઆદનું કારણ રહેશે નહિ. આ સર્વ છતાં જેમને ગ્રાહક રહેવા ઇચ્છા ન હોય તેમણે કૃપા કરી આ પુષ્પ પહોંચતાજ એક કાર્ડથી ખબર આપવી. આઠમા પુષ્પની ઇનામમાળા તરફ એક દ્રષ્ટી નાખવાની ફરીથી અમારા ગ્રાહકોને વિનંતિ કરીએ છીએ.

(૧)

બપોરના બાર વાગ્યાનો સમય હતો. ઝુંબડની ધી. રેતલ બેંક લીમીટેડની હેડ ઓફીસમાં વીસેક વર્ષના એક યુવકે પ્રવેશ કર્યો. અંદર પ્રવેશ કરી યુવકે આળુ બાળુ દ્રષ્ટિ કરી. કેટલાક કારકુનો બેઠા બેઠા લખતા હતા. યુવક ધીરે રહીને કેશીઅર પાસે ગયો.

“સાહેબજી મી. વસંતલાલ”

“સાહેબજી” મી. વસંતલાલે કટાણે મોટે જવાબ આપ્યો. યુવકે તરતજ એક ચેક વસંતલાલને આપ્યો અને કહ્યું,

“મી. વસંતલાલ, રૂપ રૂપીઆ રોકડા અને પાંચ પાંચ રૂપીઆ ૧૧ પાંચ નોટો આપજો.”

વસંતલાલે ચેક હાથમાં લીધો. કંઈપણ બોલ્યા સિવાય તે અંદર ચાલ્યો ગયો. થોડીવાર બહાર આવી કહ્યું,

“મી. ચંદ્રકુમાર, ત્હમને બેસી રહેવું પડ્યું તે માટે માફ કરજો. મી. જગતકિશોર આપને મળવા માગેછે, આપ આવશો ?

“Why not (શા માટે નહીં ?) ચંદ્રકુમારે કહ્યું. એમ કહી ચંદ્રકુમારે જગતકિશોરની ઓફીસ તરફ ચાલવા માંડ્યું

“કેમછો સાહેબ” ચંદ્રકુમારે પુછ્યું “બેસો માઈ, હું ત્હમારા

ખાતા ત્રિષે કહેવા ઇચ્છું છું. એકના તમારા પર લગભગ ત્રણસો રૂપીઆ નીકળે છે વળી હમે ખીજ પચાસ માંગોછો. પણ જમીનગીરી વગર વધુ આપી શકાશે નહીં.” જગત કિશોરે ખરેખર કારણ જણાવી રીધું.

“ત્રણસો રૂપીઆ ! શું કહોછો?”

“હાજી બરાબર ત્રણસો રૂપીઆ થાયછે. મેં હંમણાજ હિસાબ તપાસ્યો છે”

“પણ મી. જગત કિશોર, જે મહારા જેવા લોકોને હમે પૈસાનહીં ધીરો તો તમારો ધંધો કેમ ચાલશે”

“ભાઈ આપનું કહેવું બરાબર છે પણ જમીનગીરી હોયતો સાઈ”

“હું જાતેજ આપનો સ્નેહીછું?”

“મહારા પોતાને માટે તેમ ચાલી શકે પણ ભાઈ અહીં તો હું એકનો નોકરછું. પરમાત્મા ન કરે ને કદાચ કાલ ઉડીને આપને કંઈ થાય તો પછી અમારે શું કરવું”

“ઠીક સાહેબ, આ ત્રણસો પચાસ રૂપીઆ જેવી નજીવી રકમ હું એક મહિનામાં ભરી જઈશ.”

“પણ ભાઈ તે પહેલાં હમે અમારી પાસે કંઈ પણ માગી શકશો નહીં.”

“વાર મી. જગતકિશોર હું પ્રમાણિક સદ્ગૃહસ્થ છું.”

તરતજ જગતકિશોરે વસંતલાલને ખાનગી ઓરડામાં બોલાવીને કહ્યું “મીં વસંતલાલ, આ વખતે રૂપીઆ આપજો. પણ હવે કોઈ પણ વાર આવે તો સાફ ના પાડજો. જે મને મળવા માગે તો પણ નાજ કહેવું એ એવો માણસ છે કે એ જયારે કોઈ ચીજની મોઢામોઢ માંગણ કરે છે ત્યારે એને ના પડાતી નથી.”

(૨)

ચંદ્રકુમારને રૂપીઆ મળ્યા. રૂપીઆ લઈ જંગલમાં ગુને સલામ કરી વસંતલાલ સાથે સેકહેન્ડ કરી તે બહાર નીકળ્યો, બેંકની ઓફીસ પાસે એક ખીસા કાતર ઉભો હતો. પણ ચંદ્રકુમારનો રહેશે એવો ભવ્ય હતો કે તે પોતાની કળા ત્હેના પર અજમાવવાની હિંમતજ કરી ન શક્યો.

“ભાઈ” ચંદ્રે ત્હેને કહ્યું “હું ત્હારો આશય સમજ્યો. તેમાં કંઈ ત્હારું વળે એમ નથી. જન એક ભાડાની ગાડી લઈ આવે હું ત્હેને મહેનત બદલ બેઆના આપીશ.”

થોડી વારમાં તે ગાડી લઈ આવ્યો. તેને બેઆની આપી ચંદ્ર ગાડીમાં ચઢી બેઠો અને ચોપાટી પર ઉતરી પડ્યો. ત્યાંથી ચાલતા ચાલતા એક ન્હાની શેરીમાં આવી ચઢ્યો. આ શેરીમાં ત્હેને બે મકાન કંઈક ઠીક લાગ્યાં. એક તો ધી રોયલ બેંકની બાન્ય ઓફીસ અને બીજું શ્રી સુન્દર ભોજન ગૃહ. બીજા મકાન પર પાટીકું મુકેલું હતું કે કેટલાક કારણથી આ ભોજન ગૃહ સર્વ સામાન સાથે વેચી દેવાનું છે. લેવા ઇચ્છનારે માલીકને મલવું તરતજ તે અંદર ગયો. ત્યાં ત્રીસેક વર્ષની એક દક્ષિણી સ્ત્રી બેઠી હતી.

“આપ આ ભોજન ગૃહના માલિક છો ખરું?”

“હા”

“આપ વેચવા માગો છો?”

“હા”

“શું કિંમત થશે?”

“માત્ર ત્રીસ રૂપીઆ” તે ભોલતા ભોલતા અચકાઈ. કારણકે ભોજન ગૃહો હાલ ધંધી પડ્યા હતા. ધંધો બરાબ ચાલતો ન હતો.

વળી દુકાનમાં માત્ર પંદર વીસ રૂપીઆનોજ માલ હતો.

“વાર કયુલ પણ આપે મ્હારી સાથે રહી મ્હને મદદ કરવું પડશે”

“હીક”

“પણ ભાઈ અહીં એક બેંક છે. તેના માણસોથી સાવધ રહેજો મઘ કાસેજ પેલા લુચ્યા હરમુખલાલે બે રકાળી ને ચાર પ્યાલાનો ચૂરો કરી નાખ્યો છે”

“વાર”

“પણ ભાઈ આપનું નામ”

“મારું નામ કૃષ્ણ કુમાર છે”

(૩)

વીસ બાવીસ દિવસ વીતી ગયા છે.

કૃષ્ણકુમારે હંમેશા એક છોકરા પાસે દરરોજ પેપર વેચાતું લખ વાંચવાનો કંઈ ખાસ કારણથી નિયમ કર્યો હતો. તે નિયમ પ્રમાણે કૃષ્ણકુમાર પેપર વાંચતો હતો એવામાં બેંકનો નોકર આવ્યો.

“ભાઈ ત્રણ કપ ચા આપો. બરાબર બનાવજો. હાલ હિસાબ ખ્હાર પાડવાનો હોવાથી સાત સુધી કામ ચાલે છે.

તરતજ ત્હેને કૃષ્ણકુમારે ચાની કીટલી અને પ્યાલા રકાળી આપી વિદાય કીધા. અડધો કલાક વિત્યા બાદ પેક્ષો છોકરો આવ્યો ત્હેને કહ્યું “ભાઈ જરા ઉભો રહે હું હમણાં આવું છું.”

આમ કહી કૃષ્ણકુમાર બેંકના મકાન તરફ ગયો. આગલું દાર બંધ હતું. તેથી તે પાછળથી દાખલ થયેલ અંદર જઈ જોયું તો કારકુનો અને નોકર બધા સારી પેઠે ઉઘે છે. “વાહ ચાહની મેલ-

વણી અસરકારક તો ખરી ! તરતજ એક ગજવામાંથી કુંચી કાઢી તિજોરી ખોલી અંદરથી જે હાથ આવ્યું તે ગજવામાં મુકી, કુંચીઓ વાછી ગજવામાં મુકી ચાલ્યો ગયો.

ફકાને આવી પેલા છોકરાને રજા આપી ફકાને બંધ કરી ચાલ્યો થયો અને વિચાર કર્યો. “ હીક થયું આ રોકડા પૈસાની નોટો લઈ દેણુ આપી દેવાશે અને આ નોટો ઉત્તર દિશાના પ્રવાસ માટે ખપ લાગશે ”

ખીજેજ દિવસે મી. જગતકિશોર પોતાની બેંકમાં થએલી ગડબડ માટે પોલીસને ખબર આપવા જતા હતા ત્યેમને ચંદ્રકુમારે ઉભા રાખી કહ્યું.

“ જુઓ સાહેબ મહારી કબુલાત પ્રમાણે મેં તમારી ઓફીસમાં ત્રણસો પચાસ રૂપીઆને બદલે પાંચસો રૂપીઆ જમા કરાવ્યા છે. એક પ્રમાણિક ગૃહસ્થ તરીકે મહેં આપેલું વચન પાળ્યું છે. સાહેબજી.

બાળમુકુન્દ જી. મોદી

તાકીદે ગ્રાહક થાઓ !

‘સાંપ્રત-સમય’

સ્થાનિક ૦-૫-૦ બહારગામ ૦-૯-૦ લઈ ચાલુ કરવામાં આવે છે. ધણાજ. ઉત્તમ લેખોથી ભરપૂર અને બોધદાયક માસિકના તાકીદે ગ્રાહક થાઓ.

લખો:—

સસ્તુ કાર્યાલય.

ઝાડેશ્વર વર્મા ભરૂચ.

લાયબ્રેરીના શણગારરૂપ ઉત્તમ નવલકથાઓ.

(૧) હિંદુ બેરીષ્ટર. અત્યુત્તમ સાંસારિક નવલકથા જેમાં આધુનીક કેળવણી સુખનની સત્યપ્રિયતા, શ્રીફલેસ બેરીષ્ટરની નફરદાઇ મહમનો મીઝમ, ડાઇવોર્સ, જાપાનનો પવિત્ર આર્યધર્મ માટે મત, વેશ્યા વિહાર, દુષ્ટ મિત્રોની દુષ્ટતા વગેરે વિષયો બહુજ આકર્ષક રીતે ચર્ચાયા છે. પૃષ્ઠ ૨૫૦ સુંદર બાઇડીંગ છતાં કીંમત માત્ર બાર આના.

(૨) સુરતીલાલ મુંબમ્માં “ગડગડાર” અને “લીમ બ્લેન” પત્રોના અધિપતિ રા. નગીનદાશ મંછારામની કસાકલી કલ્પ-મયી લખાયેલી નવલકથા છે. મુંબમ્ની મોહીની, સદ્ગતો સનેપાત, વગેરે વિષયો વાર્તાને લગતા સોળ ચિત્રો સાથે આપ્યા છે. એક વખત જરૂર વાંચજો પૃષ્ઠ ૩૨૫, પાકું બાઇડીંગ ડબલ સોનેરી નામ છતાં કીંમત માત્ર ૧-૦-૦

(૩) મોતી મહાલ-એક નાનકડું સંસારિક ચિત્ર છે. મી. બારટન, કાલીમાતાનો હાર, નલિનીકાંત વગેરે પાત્રો છે. થોડા સમય માટે માત્ર એક આનાની ટીકીટ ખીડવાથી મોકલીશું,

(૪) કાંતી-કળા-આ પુસ્તક સાદી ભાષાના શણગારરૂપ છે. દરેક પાનામાં શણગાર રસનો ઝમઝમાટ છે. સ્થળે સ્થળે કશ્ચા રસનો કમકમાટ છે. કન્યા વિક્રમની કુરતાનો આખેહુખ ચિતાર છે. વ્યસનોમાં મશગુલ રહેતી બવાઇ, ઘરડી ઘોડીને લાલ લગામ, પાપી

પિતાની અવદશા, સાહસિક બાળાનું સાહસ, વગેરે જરૂર વાંચજો. મુળ ક્રીંમત ખાર આના હાલ થોડા સમય સાર માત્ર આઠ આના.

૦. (૫) પદ્મલતા યાને કંટકમાં શુભાખ-વિર, કરણા અને શ્રંગાર રસથી ભરપુર વાંચવા લાયક અત્યુત્તમ નવલ કથા. અનાથ સુરેંદ્ર, કુર કાળસીંહ, પ્રેમની પુતળી, પદ્મલતાનું સાહસ, પ્રેમીઓની પરાકાષ્ટા, વિરેંદ્રની વિરતા, અધુ ભાવ, ભીષ કે કસાઈ? બાપ કે સાપ? કાંટાંમાં શુભાખ કળી છત્યાદી વિષયોનું સચોટ ગુંથન કર્યું છે. પૃષ્ટ ૪૫૦, પાકુ બાઇન્ડીંગ, બે સોનેરી નામો છતાં ક્રીંમત માત્ર ૧-૪-૦

(૬) કળીયુગની સતી-ભાગ ૧-૨-૬૫૮ દોસ્તની બદ્દાનત ફેશનેબલ માલતી, નાટકમાં ગભરામણ, વૃદ્ધ વ્રજલાલ, કીશોર અને સરલા વગેરે પાત્રો છે. માત્ર એક આનાની ટીકીટ મોકલવાથી બંને ભાગ મોકલીશું.

(૭) વિષલતા ભાગ ૧-૨-૩-આ પુસ્તક બંગાળના સુપ્રસિદ્ધ લેખક બાબુ બંદિમચંદ્રની કલમથી લખાયેલું છે તેનો છટાદાર ભાષામાં ગુજરાતીમાં અનુવાદ કરવામાં આવ્યો છે. મધપાનના બચકર પરીણામ, સ્ત્રી સ્વાતંત્ર્ય, વિધવા વિવાહ વગેરે મુખ્ય વિષયો છે. પૃષ્ટ ૨૭૦. ત્રણે ભાગ મળી ક્રીંમત માત્ર ખાર આના.

(૮) લતા અને લલિતા-ભાગ ૧-૨ દરેક ભાગમાં પૃષ્ટ ૨૦૦. તથા ચાર સુંદર ફોટા. દરેક ભાગની ક્રીંમત માત્ર ૦-૧૨-૦ પાકુ બાઇન્ડીંગ સોનેરી નામ. અંગ્રેજ કુમારીકાના પ્રેમ દર્શનથી આર્ય બાળા ઉપર કેવી અસર થાય છે, કેળવણી પુત્રને ચોક્કસ કન્યા સાથે પરણાવનાર પિતા, શોભના અને રમાનું સ્નેહ દર્શન અવશ્ય જોવા લાયક છે.

(૯) ચિતોડનો ઘેરો-રજપુતોનો રણોત્સાહ તથા અકબરની ઉદારતા, વીમળાની બહાદુરી વગેરે બતાવતુ નાનકડુ ઐતીહાસિક નોવેલ છે કીંમત અત્ર ત્રણ આના. પોસ્ટેજ ૦-૦-૬

(૧૦) શ્રીમંત છત્રપતિ સંભાળ મહારાજ-કીંમત અને શારીરિક શક્તિમાં સંભાળએ હદ જ કરી છે. શાહજહાં રોશન આરાનો પ્રેમ, તુલસી બાઈની કપટી પ્રેમ જળ વગેરેનો હૃદય વેધક ચિતાર સામે ઉમેલો દેખાર્ય છે શૃંગાર અને વીર રસ પ્રાધાન્ય હોવાથી ખાસ વાંચવા લાયક છે. ૨૫૦ પૃષ્ઠ. પાકુ બાઈન્ડીંગ, સોમેરી ના છતાં મૂલ્ય માત્ર બાર આના.

(૧૧) ગુરજહાં અથવા સત્તરમી સદીની શહેનશાહ બાબુ-દુનિયાની સૌંદર્યવાન સ્ત્રીઓમાંની એક હતી. જહાંગીર જેવો બાદશાહ તેના પતિનું ખુન કરાવી તેની સાથે પરણે એમાં નવલ નહોતુ. પ્રેમરસ ભરીત ખાસ વાંચવા યોગ્ય છે. મૂલ્ય ત્રણ આના. પોસ્ટેજ ૦-૦-૬

દરેક પુસ્તકનું પોસ્ટેજ વી. પી. જી. આઠ આનાથી ઓછા ઓર્ડર માટે પોસ્ટની ટીકીટ ખીડવી.

લખો:-જરીવાલા એન્ડ કું. બેગમપુરા-સુરત.

તદન મરત મળતું

દંપતી ધર્મ માસિક પત્ર.

ઉત્તમ વાંચન પૂરું પાડનારું અત્યુત્તમ માસિક; જેમાં વિક્ષાનોના લેખ આવશે. લવાજમ બલકુલ નહિ. પોસ્ટ ખર્ચ માટે ચાર આના. (હિંદુસ્તાન બહાર નવ આના) મોકલી મંગાવો. હજારો આહુક થયા છે જાહેર બજાર માટે ઉત્તમ સાધન. નમુના મટે અર્ધા આનાની ટીકીટ મોકલવી.

મેનજર-‘દંપતી ધર્મ’

અમદાવાદ.

સચિત્ર—ઐતિહાસિક નવલ કથા.—સચિત્ર

અકબર રાજ્ય રહસ્ય.

શાહજહાં સલીમની વિલાસ પ્રિયતા, નશીબન ખીખીની સાહસિકતા, મહારાજ ખીરખાં તોગજ જૈહાન્દરખાનના શીરે આવેલ સંકટો, આરામ મંજીવનો ઇતિહાસ, અકબરશાહનો રંગમહેલ, મહેર-ઉન્નિસાનો મોહ, સેલીમાં અને ઇસ્કાન્દર, સીકન્દર અને સેરીનાનો અદ્ભૂત પ્રેમ, વગેરે વાંચવા લાયક નવલકથાં છે. પૃષ્ઠ ૩૪૦. પાકું પુસ્તક અને સુંદર ચિત્રો, રૂપેરી નામ છતાં કીંમત ૧-૪-૦ પોસ્ટેજ વી. પી. જુડું.

અત્યુત્તમ ઐતિહાસીક પ્રેમકથા.

ગુલસાના.

લેખક:—ટુન્જલાલ જાદવજી ઠક્કર.

અકબર બાદશાહના સમયની એક મર્મભેદક રહસ્ય પૂર્ણ ઘટના. અકબરની ઉદારતા, વીર સોહાણીનું શાયનીય અકાળ મૃત્યુ, કુલસમની પ્રમાણિકતા, શેખજીનો ભ્રમ, બહાદુર ગુલસાનાનો અપૂર્વ પતિપ્રેમ, શાહજહાંની શીષ્યપ્રીતી, રાજકુમારી રૂખીયાનું મરણ પામ્યા પછી સજીવન થવું વગેરે ભેદ ભરેલા બનાવોથી ભરપૂર વીર, શૃંગાર અને કંઈક તોગજ હાસ્યરસથી ભરપૂર. ઉંચા ગ્લેઝ કાગળો, પૃષ્ઠ બસો ઉપર. સોનેરી પાકું પુસ્તક છતાં કીંમત ૧-૦-૦

લખો:—જરીવાળા એન્ડ કું

બેંકિપુરા—મુરત

પૃથ્વીપરનું અમૃત !

સહાયતા પૈદ્ધિક પીલ્સ-ગ્રંથે તે કારણથી ગુમાવેલી તાકાદ પાછી લાવી પુરૂષાતન કાયમ રાખે છે. વીર્ય ઘટ બનાવી નબળાને બળવાન બનાવે છે. કી. ગોળી ૩રને ૧-૦-૦ પોષ્ટ પેકીંગ જીદુ સામટી લેનારને કમીશન.

ચીમનલાલ ડી. ઠક્કર.

અનગઢ (જીદલા રેવાકાંઠા)

ખાટલીવાલાની કવીનીનની ટેબ્લેટસ ૧ ગ્રેનની ૧૦૦ ખાટલીવાલાની કવીનીનની ટેબ્લેટસ ૨ ગ્રેનની ૧૦૦ ખાટલીવાલાનું એગ્યુમીક્ષચર, તાવ, મેલેરીયા વીં માટે. ખાટલીવાલાની ટોનીક પીલ્સ, શીકા ચેહેરાવાલા અને નાતવાનો માટે. ખાટલીવાલાનો દુધ પાઉડર દાંતોની જલવણી માટે. ખાટલીવાલાનો દરાજ તથા કીડ કવચ માટે મલમ. દરેક દવા વેચનારને ત્યાંથી મળી શકશે. અથવા ડાક્ટર એચ. એલ. ખાટલીવાળા સન્સ એન્ડ કોં લીં નાં ૪૩૧ વરલી, દાદર મુંબઈ મધેથી મલી શકશે.

શ્રી રામાશ્રિત ગાયનશાળા.

હાર્મોનિયમ, તબલા તથા સંગીતનું દરેક કામ ટુંક સુદતમાં શીખવવામાં આવે છે.

}

ઠે. કેળાપીઠ—સુરત.

દશાશ્રીમાળી હિતેચ્છુ (માસિક)

વાર્ષિક લવાજમ રૂા. ૧ ટપાલ ખર્ચ સાથે પરદેશ

માટે રૂા ૧-૩-૦

દશાશ્રીમાળી શાંતિ સંબંધી જાણવા જેવી હકીકતથી ભરપૂર, ઐક્ય, કોન્ફરન્સ, વસતી પત્રક, કેળવણી હાનિકારક રિવાજો, સ્ત્રીઓ અને પુરૂષો માટે ધરધથુ અને ખીજ ઉદ્યોગો, દશાશ્રીમાળી ડીરેક્ટરી, શાંતિઓના ઇતિહાસ, જુદી જુદી જગ્યાના ધારા અને ખંધારણો, જાહેર સંસ્થાઓ, વિગેરે અનેક વિષયો સંબંધી વિદ્વાન બાઇઓના લેખો આવવાનું નિઃસ્વાર્થ નિકળતા ઉપલા માસિકના ગ્રાહક થવાની દરેક દશાશ્રીમાળીની ફરજ છે તમામ વલિકોને ઉપયોગી છે. નમુનાનો અંક મફત. લખો—

ઓનરરી તંત્રી

મોહનલાલ નાગજી ચીનાઇ.

ડીસ્ટ્રીક્ટ પ્લીડર ધોરાજી.

જંગી ઉઠાવ. નકલથી સાવધાન રહેજો.

જીલાખની ગોળીઓ—ઘણીજ અકસીર, સુંદર, તેમજ સસ્તી શીશી ૧ની કીમત ૦-૧૦-૦ વાપરીને ખાત્રી કરો વેપારીઓને સાફ કમીશન આપવામાં આવશે.

ચિશુજીવન—ખાળકો માટે પાષ્ટીક દવા છે. શીશીની કીમત ૦-૧૨-૦

ઓનરજેટીક પીલ્સ—સ્વાદીષ્ટ, પાચક તેમજ શક્તિવર્ધક છે. ગોળી ૫૦૦ની શીશીમી કીમત ૧-૦-૦

સોલ એજન્ટ
સી. જે. શાહ,
કરમસદ, (ખેડા)

વધુ માટે લખો:—

ડા. બી. કે. શાહ

મુ. નાર. પી. સી. રેલ્વે

સચિત્ર

બીજી અવૃત્તિ

તૈયાર છે.

કુમુદ કુમારી.

આ અત્યુત્તમ નવલકથાની સચિત્ર આવૃત્તી પ્રગટ થઈ છે અને ખાસ મનહર રંગીન ફોટોગ્રાફ મૂક્યા છે. જેરીમલનો જીવન, ભયંકર પ્રપંચ, રાજકુમાર ચંદ્રસીંહ અને રણમલના ભયંકર સંકટો, વીરત્વ અને ચતુરાઈ, કુમુદ કુમારીનું અદર્શ જીવન, રત્ન પ્રભાનો દૈવીપ્રેમ, યોગીની સહાય વગેરે વાંચતા રસપ્રવાહમાં તણાશે પૃષ્ઠ ૩૨૦ મનહર પાકું પુસ્તક છતાં કીંમત માત્ર રૂ-૯-૦ પોસ્ટેજ વી. પી જી.દુ.

લખો:-જરીવાળા એન્ડ કું

બેગમપુરા-સુરત.

સામાજિક, નૈતિક, ધાર્મિક, વ્યવહારિક, અને તાત્વીક વિષયોને ઉત્તમ રીતે પ્રતિપાદન કરતું, ગમત સાથે જ્ઞાન આપતું જાહેર પત્રોના ઉંચા અભિપ્રાય ધરાવતું, સાફ અને સરસ સચિત્ર માસિક પત્ર હજીપણ જે રસમય કાવ્યો, દિલ્લસ વાર્તાઓ તથા લેખો સાથે દર અંગ્રેજી માસની શરૂઆતમાં બહાદ પડે છે.

વાર્ષિક મૂલ્ય રૂ. ૧-૦-૦ ટપાલ ખર્ચ રૂ. ૦-૪-૦.

નમુનાની કોપી રૂ. ૦-૨-૦

જાહેર ખર્ચ માટે આ પત્ર એક ઉત્તમ સાધન છે.

બાવતાલ માટે પત્ર વ્યવહાર કરી આજેજ ખુલાસો મંગાવો.

વેન્કટમ શાસ્ત્રીસ—જામનગર (કાઠિયાવાડ)

જાણો છો ?

કે,

આ આશ્રમમાં હિંદુ જાતીનાં ૧૦૦ અનાથ બાળકો
અને અશક્તો હિંદુ વર્ણ વ્યવસ્થા પ્રમાણે
પણાતાં હોવાથી આર્થિક સહાયની
વ્યૂહગત જરૂર છે.

૩૧. ૨૦૦) અન્નદાન ખાતે આપી દર વરસે એક દીવસ
અનાથોને જમાડો, અને નામની તખતી ચોડાવી
અમર નામ કરો.

૩૧. ૨૫) જોદાન ખાતે આપી અનાથોને દુધ પાચો અને
ખોર્ડપર નામ લખાવી ચાઢગીરી રખાવો.

હરેક જાતનાં દાન લેવાય છે, હરેક વસ્તુના દાનની
જરૂર છે. હરેક દાનની પાવતી મળે છે. એક રૂપીઆ અને
તેથી વધારે આપનારનાં નામ અઠવાડીક પેપરમાં તથા
વાર્ષિક રીપોર્ટમાં પ્રસિદ્ધ થાય છે.

દાન મોકલી રીપોર્ટ મંગાવવા લખો:—

મંત્રી-હિંદુ અનાથાશ્રમ-

નડીયાદ.

દુશ્મનોપર ગોળીઓ.

લડાઈમાં ગોળીઓ વગર દુશ્મનો મરતા નથી શીર પર ઢોંગ અને નમળાઈ રૂપ દુશ્મનોના ધસારાને હઠાવવાને તથા તેઓને નાશ કરવાને આતંક નિશ્ચય ગોળીઓનો ઉપયોગ કરનાર માણસ પુરી ફતેહ મેળવે છે. હાથથી જવા લાગેલા શરીરરૂપ કિલ્લાને બરાબર પોતાના કબજામાં રાખી શકે છે. એટલુંજ નહિ પણ લાંબી સુદૃઢ પથ્થુ ખડ ખડે નહિ એવી રીતે તેને મજબુત બનાવી શકે છે.

આ ગોળીઓ પાચન શક્તિને સુધારે છે લોહી તથા વીર્યના દરેક જાતના વિકારને દુર કરે છે અને શરીરમાં તેજ તથા તાકાત આપે છે.

।કંમત ગોળી ડરની ડબી ૧નો રૂ. ૧ એક
વધારે વિગત જાણવાને પ્રાઇસલિસ્ટ મંગાવો.

વૈદ્યશાસ્ત્રી મણીશંકર ગોવીંદલ,

સુરતના એજન્ટ-
(ત્રિપરામ ઉમેદશામ } માલેક આતંકનિશ્ચય ઔષધાલય.
ગંપાબજાર સુરત. } જામનગર કાર્ટ્રિજવાડ.

અવશ્ય વાંચો—સવાલાખ રૂપિઆનું પુસ્તક—

શ્રી સરસ્વતી વાર્તામાળા—પ્રથમ પુષ્પ.

આ માળાનું પ્રથમ પુષ્પ અગાંધાના સુપ્રસિદ્ધ લેખક કવિશ્વર સર રવિન્દ્રનાથ ટાગોરની ગીતાંજલી પ્રગટ થશે. આ પુસ્તક એટલું લોકપ્રિય છે કે તેને માટે લેખકને સવા લાખ રૂપિઆનું નોખત પ્રાપ્ત મળ્યું છે. ગુજરાતીમાં તે પ્રથમજ પ્રગટ થનાર છે. માળાના બેટના પુસ્તક ‘શિરહીન શખ’ની ઘણીજ થોડી કોપી મંત્રમાંછ તેથી આ માસ પછીના બ્રાહ્મકોને તે મળશે નહિ. માત્ર એક રૂપિઆમાં વિદ્વાન લેખકોના કેતમ પુસ્તકો અને વરપ પૃથ્વી દળદાર મેટ. આદિજ કાઠ લખી મંગાવો. પ્રથમ પુષ્પ ગીતાંજલીની છુટક કોમન ગાર આતા જાહેર ખમર આપનારે તુલ્ય પ્રત્યવધાર કરેલા. કેક મમયમાં પ્રગટ થશે.

દરેક સ્થળે એજન્ટ જોઈએ છે } સંગ્રહ:-શ્રી સરસ્વતી મંદિર
ઉદાર કમીશન. } એગમપુરા—સુરત.

આ પુસ્તકના તે વી કર મુદીના પાના સુગ-માળાનકાત પર આવેલા “ મંદિર ” પ્રીન્ડીંગ પ્રેસમાં રતીલાલ ફૂલમલે આપ્યા. તથા પાના ૬૩ થી ૬૮ મુદી અને ટાઈટલ પજ સુરત-ખપાડીયા વક્ત્રા તાસવાળાની પોળમા લક્ષ્મી નારાયણની વાડીમાં આવેલા “જૈન વિજય” પ્રીન્ડીંગ પ્રેસમાં મુળચંદલાલ કસનદાસ કાપડીઆ એ છાપ્યા અને ચંપકલાલ ગીરધરલાલ જરીવાલાએ સુરત એગમપુરામાવી બસીધ કર્યું—

ગુમાવેલું પુરૂષાતન પ્રાપ્ત-કરવા માટે

બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ

લોહી નબળું પડી જવાથી જે સધળાં દરદો જેવાં કે વીર પતલું પડવું, નબળું દારતામ, દમની કમતાકાત, શીકકો ચહેરો, નબળાઈ થતો માથાનો દુખાવો. શરીરની સાધારણ નબળાઈ, બુદ્ધિ જતું રહેવું, (અજીર્ણ) ચક્કર આવવી વીગેરે ઉપર આ દવા ધણું એજમતી છે.

જવાન બાનુઓ:—નબળી અને માંદી બાનુઓને બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ, વાપરવાથી નવી તનદોરસ્તી અને નવું કોર આવે છે ફીક્કા ગાંઠો, તેજ વગરની આંખો, ચાલવાની નબળાઈ વીગેરે માટે આ બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ લેવાથી જીવાનીનું જોર ગુલાબી ગાંઠો અને નવું ચોવન પામ્યું આવે છે.

મરદો માટે:—આ બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ (ગોળીયો માટે કોઈ પણ કહેવાનું નથી. આ બાદશાહી ટોનીક પીલ્સનો કોઈ દરીફજ નથી. તમે દબ્બરો શક્તીની ગોળીયો વાપરી તમે પણ કામ મનું પુરૂષાતન મેળવી ન શક્યા હો તો જરૂર બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ વાપરી ખાતી કરી જોશો. બાદશાહી ટોનીક પીલ્સ અતીવ્ય વીગ્ય ભોગ, અમર કોઈ પણ દર્દથી તુટી ગયેલું તન પામ્યું પીલતન અને છે. લોહીમાં જીવન શક્તિ વીજળીની ઝડપે લાવે છે ટુંકમાં એટલુંજ કે મરદોને તેમજ બાનુઓને એક સરખી રીતે લાગુ પડે છે અને નવીજ તનદોરસ્તી અને ચંચળાઈ તેનામાં પામી આવે છે.

કીંમત ફક્ત ગોળી ૮ ની ટયુપના રૂ. ૦-૮-૦ } પો બુદ્ધિ
 ,, ,, ગોળી ૪૦ ની ટયુપના રૂ. ૨-૦-૦ }

ગોલ એન્ટી-૮

મહાજન એન્ડ કું. શેખમે મળું સ્ટ્રીટ, મુંબઈ.

